

Comeback

Tijdschrift voor gedetineerden in het buitenland

**CONTACT-
GEGEVENS
VAN INSTANTIES
DIE KUNNEN
HELPEN**

NUMMER 4 • 2025

EPAFRAS OFFICE MANAGER JARMILA

'Bezoek is iets wat mensen echt nodig hebben'

HOE IS HET MET JAN-WILLEM & FIEKE

'Het zijn de moeilijke tijden die je een beter mens maken'

VERLIES & ROUW

'VERLIES NOOIT DE HOOP'

WOORDZOEKER

Bij de woordzoeker zitten de woorden horizontaal, verticaal en diagonaal in alle richtingen in de puzzel verstoppt. Zoek ze op en streep ze af. De overblijvende letters vormen achter elkaar gelezen de oplossing (zie pagina 23).

BOERENKOOL
BONTMUTS
BUIEN
DOOI
ENGEL
FEEST
GLAD
GROEN
GUUR
HANDSCHOENEN
HULST
IGLO
KACHEL
KERSTSTUKJE
KNUS
KOOR
KOUD
KRANS
LICHT
LIED
PEKEL
RENDIER
SCHAATSEN
SJAAL
SLEE
SLINGERS
SNEEUW
STER
STROOIZOUT
TAKJES
TEMPERATUUR
UITGLIJDEN
VERSIERING
VOER
VORST
VRIESKOU
WAK
WANTEN
WARM
WIND
WINTERSLAAP
WIT

N	T	U	O	Z	I	O	O	R	T	S	J	A	A	L	
B	I	E	W	I	N	D	E	I	L	T	O	L	G	I	
L	O	O	E	V	E	N	W	I	R	L	É	É	B	C	
E	S	N	N	J	D	S	N	E	E	U	W	H	O	H	
G	V	T	T	I	K	G	G	H	N	I	A	A	E	T	
N	R	O	E	M	E	U	C	L	N	A	N	N	R	E	
E	I	R	E	R	U	A	T	T	A	E	T	D	E	M	
S	E	P	S	R	K	T	E	S	O	D	E	S	N	P	
T	S	E	E	F	C	R	S	R	T	H	N	C	K	E	
A	K	T	J	K	S	E	G	O	O	S	K	H	O	R	
A	O	S	K	L	E	E	I	V	B	O	R	O	O	A	
H	U	N	A	H	U	L	S	T	U	U	K	E	L	T	
C	U	A	T	S	G	S	A	D	O	O	I	N	K	U	
S	P	R	A	G	N	I	R	E	I	S	R	E	V	U	
W	A	K	N	U	I	T	G	L	I	J	D	E	N	N	R

★

8		7	1	3	6		2	9
2					8	1	5	
		9	2			3	8	6
6	9			1	2	7		
4	3	8			7			
	2	1	6	8	4			3
		4	7					5
			4		3	8		2
5	7	2		6	1	9		

★★

		5	8	2			9	
			4					6
					7		8	
	4			5	2		6	
5	8						4	3
	7		9	8			1	
	3		6					
8					1			
	2			3	8	6		

★★★

			5	4		3		8
	8		7					
4		5						9
	7	2		6				1
8				7				4
1				2		8	7	
6						1		3
					6		4	
7		4		5	1			

★★★★

		8			6			3
7			1	3				2
	4					6		
				8	4			7
	7						9	
4			5	7				
		7					3	
6				2	8			5
5			3			4		

SUDOKU

Een sudoku is een puzzel van negen bij negen vakjes waarin een aantal reeds ingevulde getallen staan. Vul de overige vakjes in, zodat in elke horizontale lijn en in elke verticale kolom de cijfers 1 tot en met 9 een keer voorkomen. Verder is de puzzel ingedeeld in negen blokjes van drie bij drie, die elk ook weer eenmaal de cijfers 1 tot en met 9 moeten bevatten.

REDACTIONEEL

Als er iemand weet wat het is om te verliezen, dan ben jij het wel. In de gevangenis verlies je je vrijheid. Je verliest ook relaties. De mensen met wie je omging, staan nu op afstand. Ze kunnen of willen je niet meer zien. Dat doet pijn.

Veel van jullie zijn ook geliefden verloren aan de dood – en konden vanuit de gevangenis geen afscheid nemen. Ik herinner me een Nederlander die al elf jaar in het buitenland gevangen zat. 'Ik kom over een paar maanden vrij, het eerste dat ik dan doe, is m'n moeder opzoeken!', zei hij. De volgende keer dat ik hem opzocht was hij intens verdrietig. Z'n moeder was overleden, drie weken voor zijn vrijlating. De pijn gaat je dan door merg en been...

Voor dit nummer van Comeback spraken we met Manu Keirse, die expert is in de omgang met verlies en rouw. Ik hoop dat zijn woorden je helpen om je rouw te overleven. Ik hoop ook dat je mensen om je heen vindt, met wie je daarover kunt praten. Binnenkort is het weer Kerst. In de gevangenis zijn dat vaak eenzame dagen. Maar Kerst is nu juist het feest dat je eraan herinnert dat je niet alleen bent. Het Kerstkind Jezus werd ook Emmanuël genoemd. 'God met ons', betekent dat. Je bent niet alleen.

Weet dat wij deze dagen aan je denken. Houd vol!

Matthijs Geluk
DIRECTEUR EPAFRAS

INHOUD

NIEUWS BINNENLAND	04
VERLIES & ROUW	08
'Omstandigheden kunnen veranderen, relaties kunnen herstellen'	
GELOOF	12
Kerst komt altijd...	
INFORMATIE	14
Contactgegevens van instanties die kunnen helpen	
EPAFRAS OFFICE MANAGER JARMILA	16
'Bezoek is iets wat mensen echt nodig hebben'	
NIEUWS BUITENLAND	18
DUBBEL INTERVIEW	20
'Het zijn de moeilijke tijden die je een beter mens maken'	
SPORT	22
JURIDISCH ARTIKEL	24
COLUMN SANDRA	26
BRIEVEN	27
AFSCHEID	30
ACHTEROP	32

COLOFON Comeback is een uitgave van Stichting Epafra, Reclassering Nederland, Dutch&Detained en Lawyers Across Borders

en wordt gratis verspreid onder Nederlandse gedetineerden in het buitenland. **Hoofdredactie** Matthijs Geluk / Epafra

Redactie Marjolien van Rotterdam **Artredactie** Nienke Katgerman / Gront **Medewerkers** Sander Bouten / Global Village Media, Jarmila Thodé / Epafra, Heinrich Althoff & Melinda Lewis / Reclassering Nederland Bureau Buitenland, Veerle Goudswaard & Roza van Heeringen / Dutch&Detained en Sophie Hof & Robert Malewicz / Lawyers Across Borders **Bladmanagement** Arjen Duijts / Global Village Media

Strip Jesse van Muylwijck **Puzzel** Puzzelpro.nl **Redactieadres** Morssingel 5-7, 2312 AZ Leiden **Email** info@epafra.nl

Telefoon +31 (0)71 – 204 84 07 **Mobiel** +31 (0)6 – 255 90 281 (voor gedetineerden, familie en naasten) **Website** www.epafra.nl

Stichting Epafra heeft tot doel geestelijke verzorging te bieden aan Nederlanders in buitenlandse strafinrichtingen.

Epafra richt zich in deze geestelijke verzorging op iedereen die te kennen geeft daar behoefte aan te hebben.

epafra

Reclassering Nederland

Dutch&Detained

Lawyers Across Borders

VERKIEZINGSUITSLAG

D66 EN PVV NEK-AAN-NEK

Rob Jetten van D66 viert overwinning

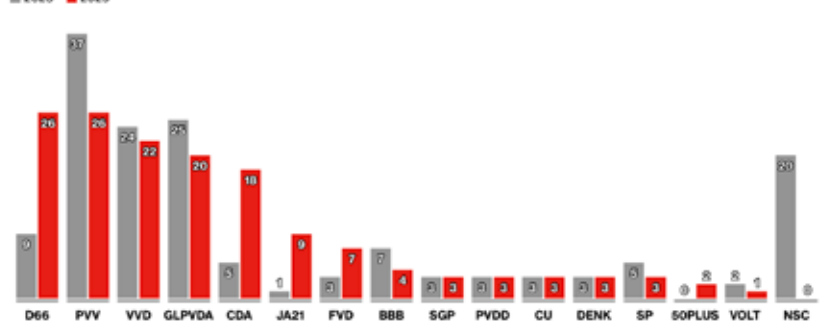
Op de avond van 29 oktober gaat er bij D66 voorzichtig gejuich op. De exit polls voorstellen een overwinning. Ook als de stemmen geteld zijn blijkt D66 met 26 zetels voor het eerst in zijn geschiedenis de grootste partij. Ook voor het eerst in de geschiedenis is de grootste partij zo klein. Nooit eerder had de grootste partij van Nederland minder dan 30 zetels, aldus NRC. In 2010 werd de VVD de grootste met 31 zetels. Tot dan was de grootste partij in Nederland bijna altijd groter dan 40 zetels. De winst van D66 wordt uiteraard overal besproken. Veel kenners denken dat die te maken heeft met de persoon van partijleider Rob Jetten, en met een behoefte terug te gaan naar 'het midden'. En met hoop. D66 zette succesvol in op de boodschap: 'Het kan wél'. Net als CDA-leider Henri Bontenbal, die daarmee ook veel zwevende kiezers over wist te halen, schrijft *Trouw*. 'Woede, angst en hoop. Dat zijn de drie basisemoties. Hoop is vaak onderbezet, een vacature, en die heeft D66 heel goed ingevuld', zegt een collega in de krant.

OOK RECHTS ZIT IN DE LIFT

Negen dagen na de verkiezingen stelt de Kiesraad de uitslag vast: D66 is de grootste met uiteindelijk 29.668 stemmen meer dan PVV, dat ook 26 zetels krijgt. De verhoudingen zijn vergeleken met de voorlopige uitslag niet veranderd. Opvallend is dat NSC op nul zetels is uitgekomen, en dat er weliswaar verschuivingen zijn in het rechtse blok, maar dat de (extreem)rechtse partijen bij elkaar toch weer een behoorlijk blok vormen. PVV, Ja21, Forum voor Democratie en BBB en hebben samen 46 zetels.

Zetelverdeling Tweede Kamer

UITSLAG: aantal zetels
■ 2023 ■ 2025

IND WIL VROUWEN TERUGSTUREN NAAR AFGHANISTAN

De Nederlandse Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) wil twee vrouwen terugsturen naar Afghanistan omdat zij zich niet westers kleden en niet werken. Volgens de IND kan je je dan schikken naar de leefregels van de Taliban. De rechter was het hier niet mee eens. Toch wil de dienst de uitzettingen doorzetten, schrijft *Trouw*. Dat wekt bij veel Nederlanders verbazing. Ook omdat buitenlandminister Van Weel tegelijkertijd werkt aan de vervolging van het Taliban-regime vanwege grove schendingen van vrouwenrechten. Nederland spande hierover in september 2024 nog een procedure aan tegen Afghanistan, samen met Duitsland, Canada en Australië.

JONGEREN MAKEN ZICH ZORGEN OVER VEILIGHEID

Elk jaar brengt Unicef een 'jongerenadvies' uit waarin staat wat er leeft onder kinderen en jongeren in Nederland. Het advies wordt gemaakt door jongeren zelf. Dit jaar waren het 15 jongeren tussen de 13 en 18 jaar. In totaal vulden 1.295 jongeren hun vragenlijst in. Voor het eerst, blijkt hieruit, staat 'veiligheid' in de top 3 van grootste zorgen. Zowel buitenlandse als binnenlandse kwesties baren de jongeren zorgen. *De Volkskrant* vroeg experts naar de oorzaken van het onveilig voelen. Bloederige beelden van aanslagen of mishandelingen zijn overal op sociale media te zien, ook voor kinderen, zeiden die. Volgens de experts voelen jongeren zich hierdoor minder veilig, ondanks een sterke afname van jeugdcriminaliteit.

Een weekendje Pinkpop kost ongeveer 350 euro

DAGJE UIT VOOR VEEL MENSEN NIET MEER TE BETALEN

Concerten, sportwedstrijden of andere uitjes zijn zó duur geworden dat mensen met een kleine beurs moeten afhaken. Een weekendje Lowlands of Pinkpop kostte deze zomer ongeveer 350 euro. En dat zonder eten, drinken

en vervoer. De ticketprijzen stegen bij de festivals in 2024 gemiddeld met 11 procent, becijferde de Vereniging van Evenementenmakers. Een oproepje op de website van het AD hierover leidde tot een stroom reacties. 'Als bezoeker wordt het vel je over de neus

gehaald', stelde Rob van Os uit Hilversum bijvoorbeeld. 'Ik was laatst bij een foodtruckfestival. Daar presteerde men het om 28 euro te vragen voor een simpel broodje hamburger. Ik ga bijna nergens meer naartoe.'

FEEST OP CURAÇAO NA KWALIFICATIE WK

De Curaçaose vicepremier Charles Cooper heeft na de overwinning van het Curaçaose voetbalelftal op Jamaica laten weten dat alle ambtenaren op het eiland woensdag een halve dag vrij hebben. Cooper heeft de privésector opgeroepen om ook andere werknemers vrij te geven, zodat ze kunnen deelnemen aan de vieringen. De selectie vertrekt om 15.00 uur voor een rondrit over het eiland. Curaçao speelde gelijk bij Jamaica en verzekerde zich voor het eerst van deelname aan een wereldkampioenschap. De bond versterkte de selectie de laatste jaren met spelers uit de Nederlandse competitie met Curaçaose roots. De selectie van Curaçao bestaat enkel uit spelers met een verleden in het Nederlandse profvoetbal.

DEMONSTRATIE IN DEN HAAG ONTAARDT IN HEFTIGE RELLEN

Een demonstratie op 20 september op het Haagse Malieveld loopt compleet uit de hand. De demonstranten protesteren tegen het asielbeleid. Volgens een persbericht van de politie de volgende dag, waren er 'grote golven van geweld' tegen de politie. Daarbij werd ook geweld gepleegd met palen en hekwerken. Bij de rellen zouden meer dan duizend relschoppers betrokken zijn geweest. Ook het kantoor van D66 werd aangevallen. Rob Jetten van D66 zegt hierover, dat extreme taal in de politiek extreem gedrag aanmoedigt. Hij doelt hiermee op Geert Wilders die in de week voor de rellen in de Tweede Kamer zei, dat het de islam is die ervoor zorgt dat Nederland 'wordt gesloopt en onze normen vertrapt'.

DOLLE MINA IS TERUG

Als op 20 augustus de 17-jarige Lisa midden in de nacht vermoord wordt op een fietspad bij Duivendrecht, gaan in heel het land vrouwen de straat op. Ze 'eisen de nacht op', zoals de leus klinkt, en fietsen en lopen al protesterend in groepen in het donker over straat. Een van hen is Sara Khosdelazad, lid van feministische actiegroep Dolle Mina. Haar actiegroep komt voort uit de Dolle Mina's die op 23 januari 1970 met ludieke acties aandacht vroegen voor de ongelijkwaardige positie van de vrouw in de samenleving. Die dag werd ook een korset verbrand bij het monument voor Wilhelmina Drucker in Amsterdam. Behalve protesteren wil de hedendaagse Dolle Mina samenwerken met de regeringscommissaris seksueel grensoverschrijdend gedrag, Mariëtte Hamer. Net als de feministen uit de jaren zeventig hameren zij er op dat geweld tegen vrouwen op een enorme schaal plaatsvindt, in alle lagen van de samenleving en vooral binnenshuis.

STEEDS MEER NEDERLANDERS VERSLAafd AAN CRACK

In de *Volkskrant* waarschuwt het Trimbos-insituut (het nationaal kennisinstituut voor mentale gezondheid en verslavingen). De zeer verslavende harddrug crack is bezig aan een opmars in Nederland. Naar schatting 27.900 mensen gebruiken de drug wekelijks, blijkt uit nieuw onderzoek van het instituut en veldwerkorganisatie Mainline. Vooral dakloze mensen zijn verslaafd en blijven buiten bereik van de zorg. Voor het eerst is de groep crack-rokers groter dan het aantal heroïne- en methadongebruikers.

BAAS OP EIGEN HOOFD

Als het aan de minister ligt mogen kinderen op Sint-Maarten voortaan zelf kiezen hoe ze hun haar dragen. Dat is nu niet zo. Kapsels op Caribische scholen mogen de haren niet laten wapperen, hangen of bungelen. Regels waar vooral eilanders van Afrikaanse komaf mee worstelen. Op sociale media zeggen ze dat de regels kinderen dwingen om hun haar op een meer westerse manier te dragen. De minister wil daar nu een einde aan maken en heeft de scholen bij het begin van het schooljaar gevraagd om, in afwachting van de wet, te stoppen met de voorschriften voor haarstijlen. 'Dit is geen kwestie van mode, voorkeur of schooltradities, maar van gelijkheid, legaliteit en toegang tot onderwijs', citeren lokale media uit de brief.

DEFENSIE WIL MEER RESERVISTEN

De eerste burgers zijn inmiddels op militaire basistraining. Door hen te trainen hoopt Defensie meer reservistenkracht op te bouwen en zo te zorgen voor een weerbare samenleving in crisistijd. De Nationale Weerbaarheidstraining is bedoeld voor volwassenen tot 54 jaar die door de fysieke en psychologische keuring komen. Deelnemers krijgen tijdens de trainingsperiode een basissalaris tot 2.450 euro, afhankelijk van hun leeftijd. Voor studenten is de training onderdeel van een keuzedeel of minor die roc's, hogescholen en universiteiten vanaf dit najaar aanbieden. De training duurt tien weken. Er zijn 1.000 plekken per jaar beschikbaar. Onder studenten is het bijvak populair. Dat zou te maken kunnen hebben met het feit dat ook kroonprinses Amalia voor de minor heeft gekozen.

RECHTERS STRAFFEN STRENGER

In de weken na de moord op de Amsterdamse advocaat Derk Wiersum, in september 2019, gaven Nederlandse rechters fors hogere celstraffen aan verdachten met een Marokkaanse achtergrond. Dat blijkt uit gezamenlijk onderzoek van drie universiteiten. De celstraffen voor deze daders werden tijdelijk 71 procent hoger. Derk Wiersum was de advocaat van een kroongetuige die belastende verklaringen over de Nederlands-Marokkaanse crimineel Ridouan Taghi had afgelegd. Termen als 'mocrumaffia' deden volop de ronde in de berichtgeving rond de dood van de advocaat, schrijft *Trouw*. De onderzoekers willen meer gelijkheid in de strafmaten.

ANP

STAAT MOET GEVANGENE NA 41 JAAR NAAR NEDERLAND HALEN

Jaitsen Singh, de langst vastzittende Nederlander in het buitenland, moet naar Nederland worden overgeplaatst, schrijft *de Volkskrant*. Het is voor het eerst dat de Nederlandse staat wordt gedwongen een Nederlander uit een buitenlandse gevangenis terug te halen.

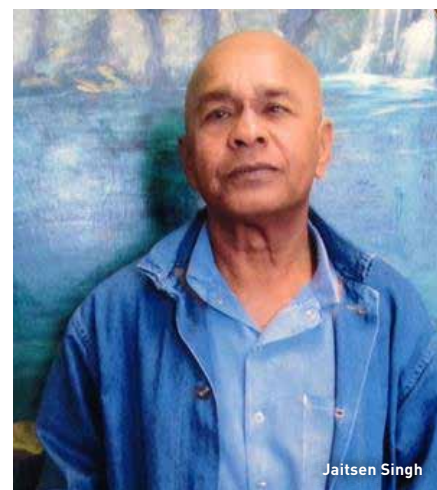
Singh is intussen tachtig jaar. Zijn proces was omstreken. Al meer dan tien jaar strijdt hij voor overbrenging naar Nederland, zodat hij met zijn familie herenigd kan worden. Het gerechtshof in Den Haag heeft nu bepaald dat dit moet gebeuren. 'Deze uitspraak betekent niet alleen een doorbraak voor mijn cliënt', zegt Singhs advocaat Rachel Imamkhan, 'maar is ook een principiële overwinning voor de rechtsbescherming van alle Nederlanders die in het buitenland vastzitten.'

ISTOCKPHOTO

'ZUIDELIJK BONAIRE LOOPT ONDER ALS WE NIKS DOEN'

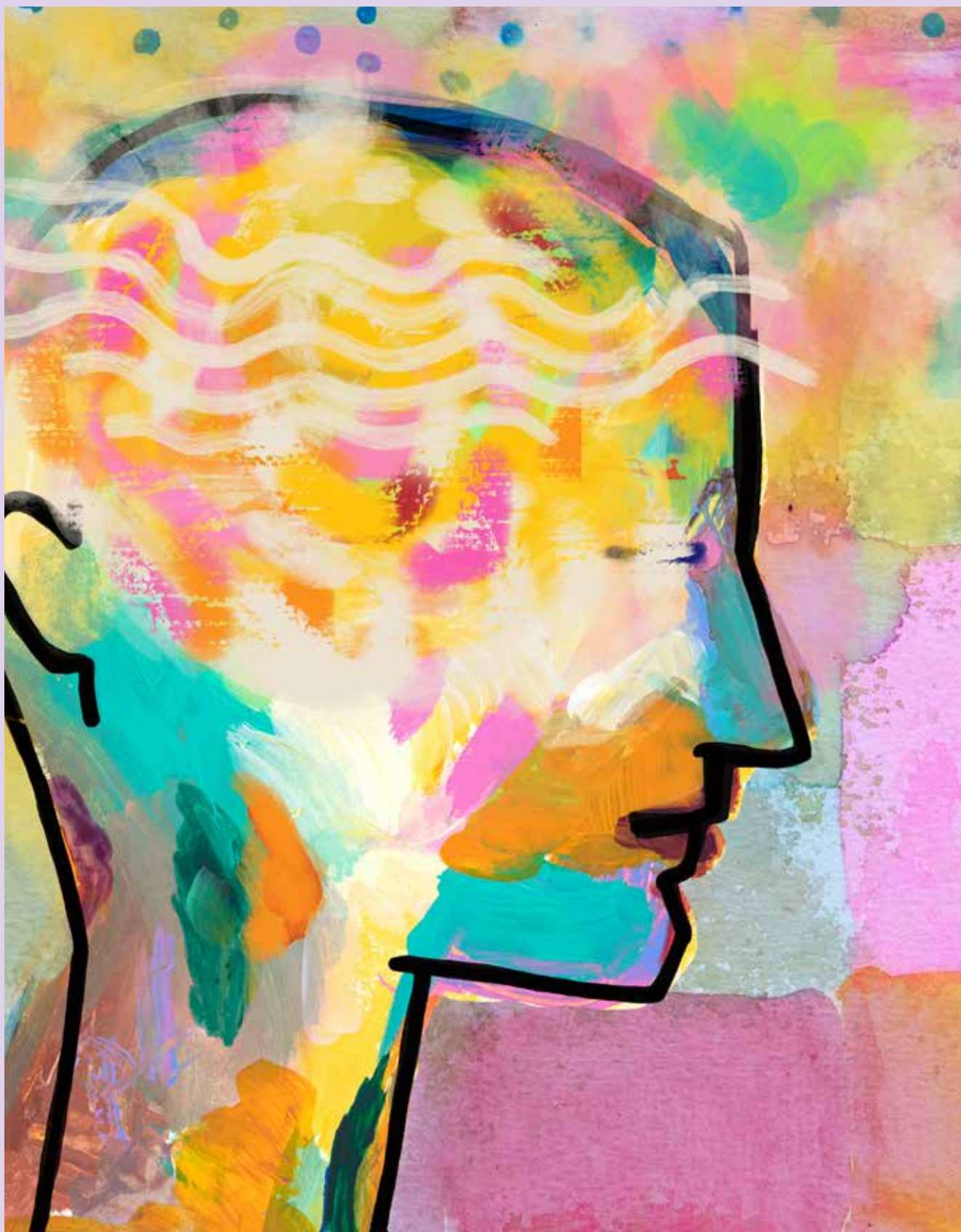
Nederland bereidt zich al jaren voor op mogelijke gevolgen van klimaatverandering, maar de gemeente die het meeste gevaar loopt, Bonaire, komt in de plannen niet voor. Bonaire is, net als Saba en Sint Eustatius, een bijzondere gemeente van Nederland. Uit naam van de eilandbewoners spant Greenpeace daarom een zaak aan tegen de staat. 'Heel zuidelijk Bonaire zal overstromen als we niks doen', zegt een Greenpeace-medewerker in *de Volkskrant*.

Jaitsen Singh

AFSCHEID, ROUW & VERLIES

'OMSTANDIGHEDEN KUNNEN VERANDEREN, RELATIES KUNNEN HERSTELLEN'

Iedere gedetineerde heeft ermee te maken. Afscheid, verlies en rouw. Volgens rouw-expert Manu Keirse kan je ermee leren leven – ook al zal het nooit helemaal verdwijnen. 'Leven is verlies ervaren, overleven is leren hoe je ermee om moet gaan.'

TEKST: Marjolein van Rotterdam

Hij schreef een stapel boeken over rouw, was klinisch psycholoog, staatssecretaris voor volksgezondheid, én vrijwilliger in de gevangenis. Mensen helpen met rouw en verlies is zijn levenstaak. Nog altijd. De Belgische psycholoog Manu Keirse, inmiddels 78 jaar, helpt nog elke dag mensen om te gaan met hun verdriet, of dat van een ander. Hij vertelt hun wat rouwen is, en geeft ze handvatten om verder te kunnen. Zijn verhaal geeft hij ook door in lezingen en interviews – waaronder aan Comeback.

Ook vastzitten brengt verlies met zich mee, vertelt hij, en niet zo'n beetje ook. Klip en klaar: 'De gevangenis is één groot reservaat van rouw en verlies. Vastzitten heeft een enorme impact op alle aspecten van je leven. Je bent niet alleen beroofd van je vrijheid, maar wordt ook geconfronteerd met de grenzen van je bestaan. Je kan niet meer gaan waar je wil, terwijl bewegingsvrijheid een grondrecht is. Je kan dag en nacht worden bekeken en je bent beperkt in ongeveer al je keuzes: je kleding, voeding, woning en lectuur. Je bent verplicht celibatair en moet onvrijwillig samenleven met mensen die je niet kiest. Uiteindelijk wordt ook je 'zelf' je afgenomen. Mensen voelen zich een naamloos, rechteloos, machte-

loos persoon. Langzaam verdwijnen ze uit alle levensterreinen die hun eigenwaarde bepaalden: ze verdwijnen als ouder, echtgenoot, buur, vriend. Ze verliezen hun toekomst en vooruitzicht. Ze lijden vaak ook nog in stilte, hun verlies is onzichtbaar en

'Boos zijn of je schuldig voelen is heel normaal bij verlies'

ze worden niet geholpen. Bij ons in België moet je als gevangene voor alles toestemming vragen. Nog erger dan een kind. En vaak moet je onzinnig lang wachten op toestemming voor de simpelste dingen.'

JONG GELEERD

Manu zwijgt even. Bekijkt de kaart van het eethuis waar we elkaar spreken - vlak bij de kerk waar hij die avond een lezing zal geven. Gaat voor de kip met frietjes en vertelt hoe hij erbij kwam mensen juist in dit moeilijke aspect van hun leven bij te staan. 'Als kind al was ik bezig met rouw en verlies. Ik was misdienaar en ging met de pas-toor mee naar huizen waar iemand op ster-

ven lag. Ik vond dat prachtig, de sfeer en ook het helpen. Ook was er een keer een jongetje uit de straat overreden door een vrachtwagen. De huisarts vond dat alle kinderen uit de buurt het jongetje moesten gaan zien – kinderen niet weghouden bij de dood vind ik nu zelf ook een uitstekend idee. Mijn moeder stuurde ons erheen. Met die ervaringen begon het. Maar ook daarna leerde ik vooral van mijn ervaringen. Eigenlijk heb ik al-

les wat ik nu weet over verlies en rouw geleerd in de praktijk, ik heb geleerd door te luisteren naar mensen en dat toe te passen.'

Het geleerde gebruikte Manu ook in de gevangenis, toen hij als therapeut en vrijwilliger mensen met jarenlange straffen begeleidde. 'Ik heb er een stuk of zeven geholpen. Mensen die veroordeeld waren voor seksueel misbruik, waaronder iemand die waarschijnlijk onterecht veroordeeld was voor het misbruiken van zijn stiefdochter – de ex-partner van zijn vrouw (die volgens hem de dader was), stond bekend als een agressieve psychopaat. Ook →

AFSCHEID, ROUW & VERLIES

sprak ik jarenlang met een vrouw die in een psychose haar drie kinderen had gedood. Van de gesprekken met deze gedetineerden leerde ik dat mensen die gruwelijke dingen hebben gedaan, soms ontstellend normale mensen zijn. Ze zijn iemand anders dan ze lijken te zijn. De vrouw die haar kinderen had gedood, had dat gedaan tijdens een postnatale psychose. Zij was verpleegkundige en afgestudeerd als de beste van haar klas, werkte in het ziekenhuis op de afdeling voor te vroeg geboren en werd door iedereen op handen gedragen als een uitmuntende verpleegkundige. Deze moeder krijgt een etiket opgeplakt als kindermoordenaar, terwijl zij zelf meerdere keren aan de bel getrokken heeft. Ze voelde dat er iets

lei instellingen. Twee van hen waren geestelijk verzorger in de gevangenis. Eén van die twee vroeg of we een geval konden bespreken wat hem al lang bezighield. Hij vertelde over een man die wegens een dubbele moord tot een levenslange gevangenisstraf veroordeeld was. De dag na zijn veroordeling kreeg hij een brief van zijn vrouw waarin zij hem schreef dat hij de familie te schande had gemaakt, en dat zij ervoor zou zorgen dat hun kinderen zo weinig mogelijk van hun vader zouden weten. Hij hoefde niet te verwachten dat er ooit familie op bezoek zou komen. Hij bestond niet meer.'

'De pastor was bij die man in zijn cel gaan zitten, een uur lang. Hij voelde mee met zijn hopeloosheid. En thuis, nadat hij had gegeten, bedacht hij dat die avond terug zou

had gedaan. Op het einde schoot mij iets te binnen en ineens wist ik wat die pastor had kunnen doen. Zelf had ik ook zo'n patiënt gehad toen ik in de psychiatrie werkte. Iemand voor wie ik immens veel had gedaan. Maar na vier jaar was ik daar vertrokken en in dezelfde week heeft die patiënt zich opgehangen aan de deurkruk van zijn kamer. Ook ik bleef maar piekeren over wat ik beter had kunnen doen. En toen met die pastores, wist ik het. Ik had moeten zeggen: 'Ik zie nu ook niet de oplossing voor u, maar die en die zullen zoeken, zoals ik heb gezocht, naar perspectief voor u. En zij zullen u niet in de steek laten.' Dát had die gevangenispastor kunnen doen. Hij had kunnen zeggen, 'Net als u zie ik het nu niet, maar ik beloof u dat ik samen met u zal zoeken naar hoe we dit samen gaan overleven.' Dat geeft perspectief, in plaats van dat je bevestigt dat hij in een hopeloze situatie zit. Die ingeving was voor mezelf ook een eye-opener.'

Het wil maar zeggen, ontdekte Manu, dat je moet zorgen dat je uitzicht op iets houdt. Verandering, verbetering is mogelijk. Mensen moeten nooit vergeten dat dat kan. 'Omstandigheden kunnen veranderen, relaties kunnen herstellen. Verlies daarom nooit de hoop.'

HARD WERKEN

Bezoek is belangrijk. Je verhaal vertellen geeft lucht en maakt lichter. Iemand die meedenkt en echt naar je omkijkt is een medicijn, en een beter medicijn dan pillen, zegt Manu. 'Veel mensen in de gevangenis krijgen de diagnose 'depressief'. Ze zijn dat niet. Het is normaal gedrag in hun situatie. Rouwen is hard werken en maakt je moe en soms ziek. Pijn kan tot uitdrukking komen in lichamelijke pijscheuten, een gebrekkige concentratie, boosheid, prikkelbaarheid, agressie, of schuld- en schaamtegevoelens. Dat je die dingen herkent en erkent als teken van pijn is belangrijk. Het zijn heel normale gevoelens bij rouw en verlies. Je moet door die pijn heen, om je te kunnen aanpassen aan de realiteit en opnieuw te kunnen genieten van het leven. Als je je pijn ontkent, blokkeer je, en blijf je erin hangen. Een gemis aan perspectief zoals bij die twee mannen die zich van het leven hadden beroofd, is rampzalig. Ik raad daarom iedereen aan iemand te zoeken. Al is het er maar één, een medewerker van de

'Je moet nooit vergeten dat verandering en verbetering mogelijk is'

niet in orde was en heeft herhaaldelijk gesmeekt om hulp omdat haar kindjes in gevaar waren. Haar boodschap was: dit kan niet wachten. Haar huisarts probeerde daarom het contact met de psychiater te vervroegen. De nacht voor de afspraak is het incident gebeurd. Dus was men twaalf uur vroeger met hulp gekomen, dan was zij vandaag een normaal werkende verpleegkundige, en een moeder van drie kinderen.'

SAMEN MET ANDEREN

Een straf in een buitenlandse gevangenis is nog een graadje (of meerdere graden) erger dan vastzitten in je eigen land. Je bent er nog meer afgesneden van alles wat je was, benadrukt Manu. Ook zijn er meestal geen professionals om met je te praten en is er weinig afleiding: geen werk, boeken, of sport. Toch kan je ook in een buitenlandse cel overleven met verlies. 'Omdat er in elke gevangenis altijd anderen zijn en anderen je kunnen helpen. In je eentje het verlies overleven is eigenlijk niet te doen. Ik zal een frappant voorbeeld geven. Een tijd geleden leidde ik een intervisiegroep van pastores van aller-

gaan, want hoe moest die man de nacht doorkomen? Op dat moment belde de directeur van de gevangenis. De man had zojuist een einde aan zijn leven gemaakt. De pastor vroeg: wat had ik meer voor die man kunnen doen? De groep vond dat hij het goed

4 TAKEN

1 DE WERKELIJKHEID

Zie de werkelijkheid van je verlies onder ogen.

2 ONDERGA DE PIJN

Onderga de pijn van het verlies. Voel hem, laat de pijn toe.

3 PAS JE AAN

Pas je aan de wereld vol gemis aan.

4 LEER OPNIEUW

Leer opnieuw van de mensen en van het leven te houden. Je hoeft ze niet in de volgorde te doen waarin hij ze noemt, maar je kan ze geen van alle overslaan.

gevangenis, een vrijwilliger die op bezoek komt, een geestelijk verzorger. Verbinding met een ander is nodig om uit het verlies te geraken. Ze helpen je de leegte te overbruggen waarin je terechtkomt. En laat nu niemand denken dat er geen enkel persoon is voor hem of haar. Er is altijd iemand. Ook als je denkt helemaal op het dieptepunt van je bestaan terecht te zijn gekomen. Die vrouw die zo boos was dat ze haar kinderen weghield bij haar man, lijkt definitief afscheid te hebben genomen. Maar dat hóeft niet voor altijd zo te zijn. Haar reactie is begrijpelijk, zo op de dag na de veroordeling. Het stond in alle kranten. Misschien was er nog iets aan te doen. Die opening alleen al, die hoop, geeft mensen perspectief. Als iemand jou dat vertelt, of je wil helpen een plan te bedenken, dan maakt dat verschil. Een heel groot verschil.'

HET VERLIES AAN HET THUISFRONT

Een gevangenisstraf is niet alleen een straf voor de gevangene zelf. Iedereen die een geliefde, ouders, of kinderen heeft weet dat. Ook je achterban heeft te maken met verlies, rouw en verdriet. Een paar tips om de schade te beperken geeft Manu graag mee. 'Erken op de eerste plaats dat je iets

fout hebt gedaan. Schrijf dat je spijt hebt en verontschuldigd je voor de gevolgen van jouw gedrag voor je geliefden. Laat ze weten hoeveel je van ze houdt. Ik begeleidde eens een man die onder voorwaarden was vrijgekomen na detentie. Een man uit een gezin van negen kinderen. Al zijn broers en zusters hadden zich van hem afgekeerd. Hij had hun bündels brieven geschreven, zonder resultaat. 'Leo', zei ik tegen hem, 'er is maar

heid ervan. Leo had ik geholpen met het opstellen van zijn brief. Misschien wel tien keer begon hij opnieuw. Elke keer weer stonden er onderhuidse verwijten in en hij besepte dat niet.'

Voor je kinderen geldt min of meer hetzelfde. Als ouder raak je afgesneden van je kinderen. Familie vertelt vaak niet wat er thuis speelt. Dat geeft een gevoel van onmacht en nutteloosheid.

'Je kunt ook in een buitenlandse cel overleven met verlies omdat er altijd anderen zijn om je te helpen'

één oplossing en dat is een heel korte brief schrijven waarin je erkent dat je zwaar in de fout bent gegaan en je verontschuldigt voor de consequenties die het voor je broers en zussen en voor de goede naam van onze familie heeft gehad. Je schrijft dat je er geen excuus voor hebt, en hoopt dat er een moment komt dat nog eens contact zal zijn.' Hij deed dat. Binnen een week was er met drie van zijn broers contact. Ze prezen hem voor de kortheid van het bericht en de oprecht-

Daarom raadt Manu iedereen met kinderen aan er echt álles aan te doen om het verlies voor hen te verzachten. 'Schrijf je kinderen regelmatig. Zeg ook tegen hen sorry, net zo vaak als nodig is. Verontschuldigd je voor wat je hen hebt aangedaan. Zeg dat je het niet zo gewild hebt. En zeg dat je ontzaglijk veel van hen houdt. Kinderen weten dat vaak wel, maar het wordt bijna niet tegen ze gezegd.' ■

KERST KOMT ALTIJD...

In mijn woonplaats zie ik al in september de posters hangen die concerten, musicals en andere voorstellingen rond Kerst aankondigen onder de titel 'Kerst komt altijd...'. De slogan voelt voor mij in eerste instantie als een dreigende waarschuwing: pas op, Kerst kun je niet ontlopen. Kerst komt altijd of je het nu wilt of niet, leg je er maar bij neer. Zet je maar schrap en bereid je er nu alvast maar op voor.

Maar 'Kerst komt altijd' kan ook begrepen worden als een stille overpeinzing over de tijd die verglijdt en de onherroepelijkheid van de seizoenen in een mensenleven. Het is niet waarschijnlijk dat het reclamebureau deze slogan heeft bedacht om de goegemeente aan te zetten tot een existentiële bezinning: men heeft een lonkend vergezicht met stijgende verkoopcijfers en omzetten willen schetsen. De zomer goed en wel achter de rug, en Kerstmis is commercieel dus al niet meer te missen.

In de grote warenhuizen zijn al kerstafdelingen ingericht, tuincentra pakken uit in een overvloed van decoraties, bedrijven hebben hun kerstpakketten al samengesteld en restaurants dringen aan op tijdige reserveringen. Al deze drukte om Kerst vooral op tijd in je planning mee te nemen, het past naadloos in de gehaaste en veeleisende samenleving die mensen onder druk zet. Het stemt me soms moedeloos en maakt Kerst tot een gebeuren om tegen op te zien in plaats van je er op te verheugen.

Maar Kerstmis is toch allereerst een tra-

ditioneel christelijk religieus feest, de geboorte van Jezus: een gebeuren om naar uit te zien zoals naar alle geboortefeesten in welke samenleving of religie dan ook.

Elke geboorte van een kind, maar ook de geboorte van een idee, een inzicht of een droom is een lichtbaken in de zoektocht van mensen naar een bestemming, een ankerplaats, een veilige haven, een grazige weide. Dat is allesbehalve een vanzelfsprekende belofte, maar eerder een diep verlangen naar heelheid en geborgenheid.

De zoektocht naar heelheid is het herontdekken van het kind in jezelf, het kind met zijn dromen, fantasieën en eindeloze verhalen. Het is ruimte scheppen voor het stellen van de trage vragen, vragen die sluimeren in de uithoeken van de geest, maar die bij tijd en wijle onaangekondigd aankloppen en zich niet laten wegsturen.

ZOEKTOCHT

Vragen als: Wat is de zin van mijn leven? Waarom gebeurt dit mij? of: Hoe nu verder? Wat maakt voor mij het leven de moeite waard? Waar doe ik het eigenlijk allemaal voor? Dit soort levensvragen of zinvragen worden ook wel trage vragen genoemd, omdat ze geen snel of makkelijk antwoord kennen: ze vragen om tijd en om reflectie. Ze gaan niet over feitelijke en oplosbare problemen maar over diepere, persoonlijke en ethische dilemma's waar je vaak langere tijd mee worstelt: ze raken de kern van iemands bestaan, waarden en identiteit. Het stellen van deze vragen is vaak belangrijker dan het vinden van een antwoord: ze zetten een zoektocht in gang, een proces van bezinning of bewustwording, van verwerking, van acceptatie of van persoonlijke groei.

Elk mensenleven loopt immers verwondingen en breuken op, het is vallen en opstaan, trial and error en elke mens likt de eigen wonden. Het levenspad is soms als een mijnenveld, geplaveid met strui-

kelstenen, valkuilen en valstrikken. Door zelfzorg en zelfinzicht hopen we te kunnen genezen van deze valpartijen, maar de littekens zijn blijvende herinneringen aan die momenten waarop we onszelf uit het oog verloren en het spoor bijster raakten. De littekens die we er aan overhouden kunnen regelmatig opspelen en schrijven: ze vragen om de verzorging die ze verdienen. Zie ze onder ogen en behandel ze met de liefde van zelfkennis.

gebeurtenis om de daden van het afgelopen jaar in ogenschouw te nemen. Wie hebben we gekwetst of pijn gedaan, wie hebben we slecht behandeld, in de steek gelaten of de rug toegekeerd? Waar kozen we voor eigen belang in plaats voor het belang van onze dierbaren? Het gebed van die dag luidt: 'Alle mensen treft blaam, moge alle mensen vergeven worden'. Op die heilige dag worden Joden geadviseerd contact op

'Bij afscheid komen emoties van rouw naar boven: na ontkenning volgt acceptatie en ook verzoening'

Met Kerst realiseren we ons dat er in ieder mens een diep verlangen is naar herstel, het vinden van een hoopgevend inzicht waarmee we de beproevingen van het menselijk tekort kunnen doorstaan om het te kunnen uithouden met onszelf. Dromen over een nieuw begin, zoals een kind een belofte is voor de toekomst, zoals een idee de inspiratie is voor nieuwe mogelijkheden en een inzicht de opening naar levenswijsheld.

Kerst is hét moment voor de zoektocht naar het kind in jezelf. Ruimte scheppen voor vernieuwing, herontdekking en herdefiniëring. Bouw een veilige ruimte om je schaduwkanten te onderzoeken zodat we ons kunnen bevrijden van alles wat ons tegenhoudt om te kunnen opveren en nieuwe wegen in te slaan.

Nieuwe wegen inslaan betekent óók afscheid nemen van datgene dat je belemmert om te kunnen kiezen voor persoonlijke groei en bewustwording. Partir cést mourir un peu: afscheid nemen is een beetje sterven... Bij afscheid komen emoties van rouw naar boven: na ontkenning volgt meestal acceptatie en hopelijk ook verzoening. Verzoening met wie je ten diepste bent, met al je mogelijkheden en tekortkomingen.

EEN NIEUW BEGIN

In de Joodse traditie kennen we Jom Kipoer of Grote Verzoendag, een plechtige

te nemen met iedereen die zij tekort hebben gedaan of onheus behandeld en zich hier voor te verontschuldigen. Onvolmaaktheid ligt in de menselijke natuur besloten, anderen oprecht en moedig om vergeving vragen geeft blijk van respect en een diep verlangen naar herstel en heelheid.

Kerst en Jom Kipoer hebben in die zin gemeen dat het beide momenten zijn van inkeer en zelfonderzoek. Maar het zijn vooral ook feestelijke momenten omdat een nieuw begin wordt gevierd. Door onze beperkingen en dwalingen onder ogen te zien en te erkennen zoeken we opnieuw aansluiting bij de wereld die ons omarmt om wie we ten diepste zijn: kinderen van God.

Kerst komt altijd. Aan Kerst kun je niet ontsnappen. Wel aan de commercie en de verleidingen van de wereld, maar niet aan jezelf. Ga op zoek naar het kind in jezelf, dat kind vol van belofte. Kerst is een Godsgeschenk: kostbare vrede in je onrustige hart, weldadige zelf voor de littekens op je ziel.

'Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven. Men noemt Hem Wonderbare Raadsman, Sterke God, Eeuwige vader, Vrededorst'.

Gezegende Kerstdagen. ■

Rob van der Horst
GEESTELIJK VERZORGER

CONTACTGEGEVENS VAN INSTANTIES DIE KUNNEN HELPEN

ALLES OP EEN RIJ

STICHTING DUTCH&DETAINED

Stichting Dutch&Detained (D&D) is een onafhankelijke non-profit organisatie die zich, met gratis juridische ondersteuning, inzet voor een eerlijke procesgang en de humane behandeling van Nederlanders gedetineerd in het buitenland. D&D richt zich op de meest kwetsbare gedetineerden. Het uitgangspunt bij een buitenlandse detentie is dat een lokale advocaat op zitting de verdediging voert, D&D kan helpen bij het vinden van een advocaat. D&D ondersteunt de lokale advocaat, bijvoor-

beeld door relevante informatie uit Nederland aan te leveren, en te zorgen dat internationale regelgeving wordt meegenomen in de processtrategie. Na veroordeling kan D&D onderzoeken of er (lokale) mogelijkheden zijn voor vervroegde vrijlating, of een verzoek tot strafoverdracht aan Nederland, Curaçao, Aruba of Sint-Maarten begeleiden.

D&D werkt nauw samen met BZ en de andere organisaties actief op gedetineerden-begeleiding: Bureau Buitenland van Reclaserings Nederland en stichting Epafra. Goed overleg is belangrijk om te zorgen dat gedetineerden in beeld blijven en de juiste ondersteuning ontvangen.

Wil jij ondersteuning van D&D? Vraag de consulaire medewerker of bezoeker vrijwilliger om het aanvraagformulier. Na ontvangst van een volledig ingevuld én ondertekend

formulier beoordeelt D&D óf, en zo ja, welke ondersteuning zij kan bieden.

CONTACT

Stichting Dutch&Detained
WG-plein 112
1054 SC Amsterdam
Nederland

TELEFOON: +31 (0)20 - 79 20 150

MOBIEL: +31 (0)6 - 513 932 34

O.A. WHATSAPP

E-MAIL: info@dutchdetained.com

WEBSITE: dutchdetained.com

Tot 1 januari 2026 werd juridische ondersteuning verleend door twee partijen: Stichting Dutch&Detained in de zorglanden, en Stichting Lawyers Across Borders in de niet-zorglanden. Vanaf 1 januari 2026 wordt deze verdeling opgeheven: Dutch&Detained verleent wereldwijd juridische bijstand.

RECLASSERING NEDERLAND BUREAU BUITENLAND

Een buitenlandse detentie brengt veel problemen met zich mee. Gedetineerden kennen vaak de taal en cultuur van het land niet en zijn ver van familie en vrienden verwijderd. Ondersteuning en begeleiding van Bureau Buitenland en regelmatig bezoek van een vrijwilliger kan dan veel betekenen.

Kort na arrestatie in het buitenland ontvang je van een medewerker van de Nederlandse ambassade of het consulaat een reclasseringsformulier. Wie een beroep wil doen op Bureau Buitenland moet dit formulier volledig invullen en opsturen. Op het formulier geef je aan waarover je informatie en advies wil krijgen. Bijvoorbeeld over schulden, huisvesting of over welke instanties je moet informeren over je detentie.

We sturen je daarna een informatieboekje waar al deze informatie in staat. Omdat het lastig kan zijn om alles vanuit de gevangenis te regelen, sturen wij je contactpersoon ook een informatieboekje zodat die je kan helpen. En we nemen contact op met hem of haar om te kijken waarbij we al kunnen helpen. Hoe sneller je in die eerste fase je praktische zaken regelt, hoe beter.

VRIJWILLIGERS

Vrijwilligers zijn vaak Nederlanders die al langere tijd in het buitenland wonen. Ze kennen de taal en de gebruiken van het detentieland goed. Ze luisteren naar je verhaal, geven advies en sporen je aan om na te denken over huisvesting, werk, studie, financiën, relaties en gezondheid. Zo bereiden ze je voor op je terugkeer naar Nederland. Een vrijwilliger bezoekt afhankelijk van beschikbaarheid en eigen agenda je één keer per zes tot acht weken.

SOCIAAL RAPPORT

Ben je nog niet afgestraft en wil je de rechter informeren over je persoonlijke om-

standigheden, dan kan dat met een sociaal rapport. Je bent natuurlijk meer dan je delict en we kunnen de rechter vertellen hoe je leven was voordat je in de problemen kwam. We hebben daarvoor een levensverhaal van je nodig waarin je dit allemaal vertelt, en twee vrienden of familieleden die informatie kunnen geven voor dit verhaal. Na zes weken is het rapport opgesteld en vertaald. Tip: Overleg wel eerst met je advocaat of het uitbrengen van het rapport zinvol is!

NAZORG

Als je detentie op z'n einde komt is het belangrijk om op tijd na te denken over je terugkeer. Als je straks hulp nodig hebt bij het zoeken van werk, een huis, of het aanvragen van een uitkering, dan kun je een beroep doen op iemand van de gemeente die je hierbij ondersteunt. Deze persoon heet een nazorg coördinator. Bureau Buitenland kan je aanmelden voor vrijwillige nazorg in de gemeente in Nederland waar je het laatst woonachtig was.

CONTACT

Bureau Buitenland
Postbus 136
3500 AC Utrecht
Nederland

TELEFOON: +31 (0) 88 804 1090

TIJDENS NEDERLANDSE KANTOORUREN

E-MAIL: buitenland@reclassering.nl

WEBSITE: reclassering.nl/over-de-reclassering/bureau-buitenland

EPAFRAS

Epafra zet zich in voor Nederlanders die in het buitenland vastzitten. We bieden geestelijke zorg en praktische hulp. Epafra heeft in veel landen geestelijk verzorgers die bij je op bezoek kunnen komen. Ze bieden een luisterend oor in moeilijke situaties. Zo kan jij je hart luchten en om raad vragen over belangrijke levens- en/of

geloofsvragen die je bezighouden. Dat helpt om je tijd in detentie door te komen en na te denken over het verleden en de toekomst. Als je dat wilt, mag je Epafra ook altijd vragen om leesmateriaal (boeken, Bijbel, koran, gebedenboeken, etc.).

Let op: als bezoek niet mogelijk is (in sommige landen wordt bezoek niet toegestaan), kun je met ons bellen, appen of schrijven.

Naast het bezoek van de geestelijk verzorger is het ook mogelijk om met Epafra te schrijven. Je kunt je gedachten dan rustig op papier zetten. Iedere brief die bij ons binnenkomt wordt door een ervaren geestelijk verzorger beantwoord.

Omdat detentie ook de mensen om je heen raakt, kunnen ook je ouders, kinderen of partner bij ons terecht. Zij leven vaak met veel vragen en onzekerheid en dat levert spanning op. Dan is het voor hen ook goed om daarover met een geestelijk verzorger te praten.

Ook als je (voorwaardelijk) vrij bent en niet gelijk je draai kunt vinden, kun je bij ons terecht voor een gesprek. Dat kan zijn in de periode waarin je nog verblijft in het land van detentie, maar ook in Nederland.

Je kunt een bezoek van een geestelijk verzorger aanvragen via de ambassade. Je mag ons ook rechtstreeks schrijven of bellen.

CONTACT

Stichting Epafra
Morssingel 5-7
2312 AZ Leiden
Nederland

TELEFOON: +31 (0) 71 - 204 84 07

TIJDENS NEDERLANDSE KANTOORUREN

WHATSAPP: +31 (0) 6 - 255 902 81

VOOR GEDETINEERDE, FAMILIE EN NAASTEN

E-MAIL: info@epafra.nl

WEBSITE: epafra.nl

EPAFRAS OFFICE MANAGER JARMILA THODÉ

'BEZOEK IS IETS WAT MENSEN ECHT NODIG HEBBEN'

Jarmila Thodé is binnen Epafras de rots in de branding voor vrijwilligers, partnerorganisaties, familieleden van gevangenen, en last but not least de gedetineerden zelf. Hoogste tijd voor haar verhalen, waaronder een over een aangrijpende ervaring met een urn op kantoor.

TEKST: Marjolein van Rotterdam

Toen Jarmila Thodé negentien jaar geleden solliciteerde bij Epafras had ze nog nooit een gevangenis van binnen gezien, laat staan één in het buitenland. Toch trok de personeelsadvertentie met een baan in de geestelijke verzorging haar aan. Dat had veel te maken met haar levensvisie: 'Een mens is meer dan wat hij heeft misdaan, dat is mijn overtuiging. Mensen kunnen in bepaalde situaties anders handelen dan ze zelf willen. Iedereen verdient een tweede kans. Ik geloof in de goedheid van de mensheid. Daarom koos ik voor dit vak en werk ik hier na negentien jaar nog altijd.'

'Dankzij dit werk heb ik te maken met ongelooflijk veel mensen in binnen- en buitenland. Iedereen is voor mij uniek. Er zijn mensen die me altijd bij zullen blijven. Jaren geleden ging een gedetineerde dood. Zijn urn werd naar Nederland overgebracht. Een collega zorgde hiervoor. In Nederland zou zijn broer

bijzonder mooie doek en kaarsen voor bij de urn gekocht. Toen de broer kwam hebben we samen naast de urn gestaan en gebeden. Daarna heeft hij de urn meegenomen. Ik krijg nog tranen in mijn ogen als ik dit vertel.'

'Een ander voorbeeld is Ben Hengeveld, die niet meer onder ons is. Met Ben mocht ik op dienstreis naar Indonesië en heb daar veel van hem geleerd. We hadden mooie gesprekken. Samen gingen we naar Nusa Kambankan, waar de tot de dood veroordeelden werden geëxecuteerd. Ik heb samen met hem de plek gezien waar dit ging gebeuren. Dit heeft grote impact op mij gehad.'

SPANNEND

Binnen Epafras is Jarmila de persoon waar alles bij elkaar komt. Ze heeft dagelijks contact met de geestelijke verzorgers, regelt alle bezoeken en plant die ook. En dat is lang niet het enige.

Jarmila: 'Elke werkdag is anders. Ik zeg altijd: *never a dull moment* bij Epafras.'

800 gedetineerden die we proberen te helpen. Ik ondersteun iedereen hierbij, maar we doen het echt samen. We denken daarbij niet in problemen maar in oplossingen. We werken ook samen met andere organisaties, zoals de ministeries van Buitenlandse Zaken en van Justitie, Reclassering Bureau Buitenland, Dutch&Detained, Lawyers Across Borders, Kerken met Stip, Gevangenzorg Nederland, Exodus, Leger des Heils, Humanitas, Social Work op Schiphol, Luchthavenpastoraat op Schiphol, en nog veel meer. Neem me niet kwalijk dat ik misschien een organisatie vergeet.'

Dagelijks komen er totaal verschillende verzoeken bij Epafras binnen, lieve, aardige en soms ook verbazingwekkende. Vaak gaat het om een terugkeerticket of vragen mensen die naar Nederland komen hulp met huisvesting. Het laatste is voor Epafras onmogelijk. 'Maar wél kunnen we bemiddelen om mensen bijvoorbeeld een paar dagen bij het Leger des Heils te laten logeren. Ook met relatief kleine dingen, bijvoorbeeld van mensen die na detentie iets nodig hebben om zich weer blij in de maatschappij te voelen, proberen we altijd iets te regelen. Veel mensen komen naar Nederland zonder bezittingen of geld. Zij worden meestal niet meteen geholpen. Wij kijken dan of we wat kunnen doen. Vaak lukt dat! Zoals die keer toen twee dames van wie ik de mantelzorger was geweest naar een zorginstelling moesten verhuizen. Toevallig waren er net twee ex-gedetineerden die meubels nodig hadden en was er een ex-gedetineerde man die moeilijk liep naar wie hun rollator en krukken gingen. Hij was er zó blij mee... Een andere keer kwam er een gezette dame vrij uit de VS. Zij had geen kleding. We hebben toen een advertentie geplaatst. Een dame met hetzelfde postuur bood haar kleding aan.

'Een mens is meer dan wat hij heeft misdaan, dat is mijn overtuiging.'

de urn komen ophalen. Mijn leidinggevende was op dienstreis; ik was alleen op kantoor. Het was zó aangrijpend, een broer die zijn broer na zeven jaar in een urn moet zien. Daarom moest er een passend afscheid komen. Ik heb een

Spannend, want je weet nooit wat op een dag kan gebeuren, met welke vraag een gedetineerde komt, of een familielid, of een vrijwilliger. Epafras heeft 123 vrijwilligers, een bestuur, een directeur en een office-manager (ikzelf). Per jaar gaat het om zo'n

Die heb ik toen opgehaald. Ik heb voor haar ook een fiets kunnen kopen en haar huis kunnen inrichten met de spullen van een kennis die was overleden. Er zijn heel veel van dit soort voorbeelden te noemen. Eentje dan nog: vorig jaar met Kerst werd iemand uit Pakistan uitgezet. Hij kwam naar Nederland, helemaal alleen. Hij had geen familie hier en kende niemand. In de Kerstnacht was ik nog aan het bellen om iets voor hem te kunnen regelen. Met hulp van Jan Eerbeek van Kerken met Stip is een vrijwilliger gevonden die hem ophaalde en kwam er ook een plek om de Kerst door te brengen.'

'GEËN DATINGSITE!'

Met sommige gedetineerden heeft Jarmila jarenlang contact – zo lang als ze vastzitten. Normaal gesproken stopt het als ze terug zijn. Het zou anders te veel worden. Toch hoort ze soms ineens iets van mensen die teruggekeerd zijn. 'Een grappig voorbeeld hiervan zijn twee mensen die ik aan elkaar gekoppeld had voor ons correspondentieproject met gedetineerden. Ik coördineer dat, krijg de aanvragen binnen en koppel mensen om elkaar te schrijven. Ik zeg altijd: het is geen datingsite. Mensen proberen best vaak via ons correspondentieproject een vrouw of man te vinden. Tot mijn verbazing heb ik een keer tóch twee mensen gekoppeld voor meer dan brieven. Eentje zat in de VS en één in Turkije. Om de veiligheid van mensen te waarborgen, loopt alle correspondentie via Epafra. Op een gegeven moment kwam diegene uit de VS vrij en hoorde ik niets meer. Tot ik op een dag een brief kreeg dat ze samen waren gaan wonen. Ze waren allebei vrij en hadden elkaar in Nederland geholpen met huisvesting. Ze zijn nog steeds bij elkaar.' Minder leuke dingen zijn er natuurlijk ook. Jarmila noemt de overheidsbezuinigingen, die altijd gevolgen hebben. Maar de dankbaarheid overheerst omdat Epafra al meer dan 40 jaar bestaat en dankzij een team van 123 vrijwilligers nog steeds veel bezoeken kan doen. 'Bezoek is iets wat mensen echt nodig hebben. Je bent gevangen, ver van je familie, soms spreek je de taal niet, je voelt je eenzaam, onzeker.

Jarmila Thodé

'Bij ons afscheid liet hij een traantje van blijdschap. Toen dacht ik: hier doen we het voor.'

Ik heb ook met eigen ogen gezien hoe belangrijk bezoek dan is. In Cuba, Jamaica en Indonesië ben ik in de gevangenis op bezoek geweest. In Cuba sprak een gedetineerde alleen Papiaments. Op verzoek van het Ministerie van Buitenlandse Zaken ging ik bij hem op bezoek. Ik ben in Curaçao geboren en spreek vloeiend Papiaments. Hij kon verder met niemand communiceren. Bij ons afscheid liet hij een traantje van blijdschap. Dan weet je: hier doen we het voor. Na dit bezoek heb ik hem kunnen helpen door briefcontact te onderhouden. Ook om hem wat losser te maken om met zijn medegedetineerden te kunnen communiceren.'

KERSTBOODSCHAP

'Tot slot wil ik graag een kerstboodschap aan gedetineerden meegeven. In deze tijd van het jaar staan we stil bij wat we missen, wat we hebben en niet hebben. Je bent ver weg van je familie, je geliefden en je hebt je vrijheid niet. Voor mij is dit makkelijk om te zeggen omdat ik niet gevangen zit, maar weet dat je niet alleen bent. Er is een familielid of vriend(in) die aan je denkt, wij ontsteken een kaars voor je en denken aan je! Ik wens je alle goeds voor het komend jaar. En mocht jij je eenzaam voelen: pak pen en papier en schrijf alles op wat je voelt. Bewaar het! ■

GROOTSTE MUSEUM TER WERELD GEOPEND

In Egypte is het Grand Egyptian Museum geopend. Eindelijk, kan je wel zeggen, want het heeft alles bij elkaar ruim twintig jaar geduurd om het te bouwen. De Arabische Lente, een staatsgreep en corona, kwamen ertussen, schrijft NOS.nl. Maar op zaterdag 1 november was het dan zover: het grootste oudheidkundig museum ter wereld opende zijn deuren. Het gebouw neemt een half miljoen vierkante meter in beslag, pakweg 72 voetbalvelden. In het museum, dat zicht heeft op de piramides, zijn 50.000 objecten tentoongesteld. Ze moeten een nieuw licht werpen op het Oude Egypte, de Egyptische beschavingen in de 3000 jaar voor Christus. Ter vergelijking: het Louvre in Parijs heeft nu zo'n 35.000 objecten tentoongesteld. Egypte wil met het museum miljoenen nieuwe toeristen lokken.

THAILAND TREKT TEUGELS CANNABIS WEER AAN

Het was het eerste land in de regio waar cannabis vrijgegeven werd, maar Thailand trekt de teugels nu weer aan. Wiet is weer strafbaar. Alleen voor medicinaal gebruik is het nu nog legaal. De reden zou overlast door drugstoeristen en smokkel zijn. De softdrug werd er in 2022 van de ene op de andere dag gelegaliseerd, zonder enige regulering, schrijft de Belgische krant *Het Laatste Nieuws*. Dat leidde tot een wildgroei aan cannabisshops. Bovendien werd het vakantieland aantrekkelijk voor drugs-smokkelaars.

SPANNINGEN TUSSEN VS EN VENEZUELA

In september ging het mis toen de Amerikanen een raket afvuurden op een Venezolaans bootje en elf opvarenden doodden. In de weken erna dreigen de Amerikanen dat meer acties zullen volgen. Onder andere sturen ze gevechtsvliegtuigen naar de basis in Puerto Rico. Op 31 oktober komt hierbovenop het nieuws dat president Donald Trump groen licht zou hebben gegeven voor luchtaanvallen op doelen in Venezuela. De regering zou het hebben voorzien op plekken die door drugssmokkelaars worden gebruikt. Ook militaire installaties zouden het doelwit zijn. Het nieuws komt van bronnen die gesproken hebben met de *Miami Herald* en *The Wall Street Journal*. Ze zeggen dat de aanvallen 'elk moment' kunnen worden uitgevoerd en dat er al een lijst met doelwitten in Venezuela is opgesteld.

SITUATIE IN SOEDAN NOG ERGER

In Soedan speelt zich de grootste humanitaire ramp van dit moment af. Meer dan twaalf miljoen mensen moesten hun huizen al ontvluchten. Ongeveer acht miljoen van hen kunnen niet weg, zij zitten in kampen of zwerven binnen de grenzen van Soedan zelf. Toch grijpt de wereld niet in, constateren hulporganisaties in de vluchtelingenkampen. Ook niet wanneer het begin november nóg erger wordt. De paramilitairen van de RSF hebben dan de stad Al-Fasher veroverd en moorden en verkrachten erop los. Goud

speelt een rol in het conflict, schrijft het AD. De Verenigde Arabische Emiraten steunen de RSF met wapens. De Emiraten zijn de grootste importeur van Soedanees goud, dat voor een groot deel wordt gewonnen in gebieden onder controle van de RSF. Egypte steunt het 'reguliere' leger, de SAF. Vanwege historische banden en de wens om een voorspelbare militaire partner aan zijn zuidgrens te behouden. En uit zorgen over het water van de Nijl, de rivier die vanuit Soedan Egypte binnenstroomt

PRO-TRUMP INFLUENCER DOODGESCHOTEN

Een vertrouweling van Trump, de influencer Charlie Kirk (31), is overleden na een schot. Hij werd in zijn hals geschoten tijdens een toespraak aan een universiteit in de Amerikaanse staat Utah, op 10 september. Tyler Robinson, de verdachte, wordt aangeklaagd voor moord. Volgens NOS.nl had hij teksten op de kogelhulzen geschreven, zoals 'Hé fascist, vangen'. De openbaar aanklager is van plan om de doodstraf te eisen tegen hem. De zaak heeft een groot effect op de stemming in de VS. Hij leidt tot een verergering van de polarisatie die onder Trump toch al groot is. Trump zelf vindt na de moord dat hij zijn politieke vijanden moet kunnen vervolgen.

ROBOTMINISTER IS GEEN GRAP

In Albanië is kunstmatige intelligentie doorgedrongen tot de hoogste kringen. Een robot is er nu onderdeel van de regering. Haar naam is Diella, Albanees voor 'zon', schrijft *Trouw*. Diella draagt traditionele klederdracht met een licht gekleurde omslagdoek en ze heeft een vriendelijk gezicht met donkere ogen. Met haar warme stem helpt ze sinds januari burgers hun weg te vinden op de overheidswebsite e-Albania. En nu is ze dus gepromoveerd tot minister. Dat heeft een reden: AI wordt gezien als een middel om de hardnekkige corruptie in het land tegen te gaan. De grote vraag: gaat het werken? De oppositie is alvast onaangenaam verast: die voelt zich niet serieus genomen door Diella.

ALLES IN OEKRAÏNE LIJKT ONDUIDELIJK

De Amerikaanse president Trump, die graag de Nobelprijs voor de vrede wil krijgen, maakt in Oekraïne niet echt een keuze. Dan weer lijkt hij op de hand van Rusland, dan weer van Oekraïne. Het is zo onvoorspelbaar dat ongeveer niemand meer weet waar die aan toe is. Ook de oorlog zelf lijkt onduidelijk. We zien Rusland meter voor meter land veroveren, maar het gaat zo traag dat het maar de vraag is of er ooit een doorbraak komt. In oktober wordt zwaar gevochten bij Pokrovsk en bestookt Rusland dagelijks burgerdoelen in Oekraïne, terwijl Oekraïne met enig succes strategische doelen diep in Rusland met drones en eigen fabrikaat langeafstandsraketten bestookt. Europa blijft intussen Oekraïne steunen en krijkt de defensie-uitgaven op – in elk geval op papier. Tussen defensiemateriaal beloven en de uiteindelijke levering ligt alleen nog wel een grijs gebied met tal van praktische problemen.

LUXE HOTELS OP DE HEILIGSTE BERG

De Sinaïberg was altijd heilig, schrijft *de Volkskrant*. Christenen, joden en moslims geloven dat de Sinaïberg de plaats is waar de profeet Mozes de tien geboden in ontvangst nam. Eerder zou God ook daar tot hem hebben gesproken vanuit een brandend braambos. Maar nu verrijst er, pal onder het afgelegen zesde-eeuws Sinaï klooster, een stad van luxe hotels en ecolodges, die een einde zal maken aan zestien eeuwen rust. De nieuwe hotelstad met een groot vliegveld en een kabelbaan naar de top van de naburige berg Mozes kan het bedevaartbezoek vertienvoudigen, of meer. De vierduizend bedoeïenen van de Jebeleya-stam, die in het gebied wonen, zijn hier niet bij nodig. Ze moesten 'zonder noemenswaardige vergoeding' verhuizen.

HOOGBEJAARDE NONNEN KRAKEN VOORMALIG KLOOSTER

Een bericht op Instagram van non Regina (86) maakt er geen geheim van: voor de mis gaat de zuster even sporten in een zaaltje van Schloss Goldenstein. Het slot is alleen geen sportschool, maar haar oude klooster vlak bij Salzburg. Samen met de zusters Bernadette (88) en Rita (81) heeft Regina het klooster gekraakt, omdat zij in december 2023 ongewild overgeplaatst zijn naar een rusthuis, terwijl er was toegezegd dat zij tot hun dood in het klooster mochten blijven. Met wat hulp van onder meer een slotenmaker drongen de zusters het klooster binnen, schrijft *Trouw*. Sindsdien plaatsen de zusters triomfantelijke berichtjes op Instagram en laten ze zich graag interviewen door media uit binnen- en buitenland. 'Ik ben zo blij dat ik weer thuis ben', zegt Rita bijvoorbeeld tegen de *BBC*. 'Ik had altijd heimwee in het verzorgingstehuis.'

VOORLOPIG EINDE OORLOG GAZA

Tranen vloeien in zowel Israël als Gaza. Tranen van geluk, dit keer. De beide bevolkingsgroepen kunnen hun vreugde niet op als de bijna 2.000 Palestijnse gevangenen worden vrijgelaten en de eerste zeven gijzelaars thuis komen. De vrijlatingen zijn een gevolg van het akkoord dat Hamas op 3 oktober gaf op bijna alle punten van het 20-puntenplan dat de Amerikaanse president Donald Trump en premier Netanyahu eerder waren overeengekomen voor vrede in de Gazastrook. De grote vraag: zal de vrede houden? Enkele weken na het bestand vallen er weer doden in Gaza en staan veel hulpgoederen nog steeds aan de grens. Maar echt doorzetten doen de schendingen gelukkig nog niet.

HOE IS HET NU MET JAN-WILLEM & FIEKE

'HET ZIJN DE MOEILIJKE TIJDEN DIE JE EEN BETER MENS MAKEN'

Ongeveer vijf jaar geleden stond er een artikel in de Comeback over Jan-Willem Slijderink. Over de achttien jaar die hij, als gedetineerde, heeft overleefd in de California Department of Corrections. Hier een update van Jan-Willem zelf, en van geestelijk verzorger Fieke Dijkstra over wat er sindsdien gebeurd is.

TEKST: Jan-Willem Slijderink & Fieke Dijkstra

Jan-Willem: Mijn eerste hoop was om een basis voor mijn leven te leggen in de eerste zes maanden na mijn vrijlating. Mijn doel was om in een huisvestingsprogramma te komen, in een hulpprogramma, om werk te vinden en een auto te kopen. Jammer genoeg duurde het zeven maanden, maar dat kwam omdat ik een aantal documenten moest hebben die uit een andere staat moesten komen. Het was een heel speciaal gevoel om, na alle tijd die ik gezeten heb, een auto en een eigen appartement te hebben.

Zodra ik de basis had gelegd, kon ik beginnen met het verder opbouwen van mijn leven. Mijn eerste ervaring waar ik erg blij mee was, was het adopteren van een poes, en een paar maanden later een tweede. Het klinkt misschien vreemd, maar deze twee poezen zijn een soort zegen voor me. Met mijn achtergrond had ik geen hoge verwachting van betekenisvolle relaties, met name toen ik nog toezicht had toezicht van de reclassering. Maar ik werd voorgesteld aan een geweldige vrouw die mijn hart verwarmde en die niet oordeelde over mijn verleden. Onze relatie blijft opbloeien tot de dag van vandaag, ondanks uitdagingen zoals het feit dat zij alleen Spaans spreekt en ik alleen Engels. Maar het werkt, we leren veel van elkaar en we willen samen op avontuur naar de toekomst.

De Covid-periode was lastig want we waren fysiek gescheiden omdat de grens gesloten was. Maar in moeilijke tijden gebeuren er ook goede dingen: op basis van mijn track record en mijn succes werd mijn parole status opgeheven

na 25 maanden. Dit had ik nooit verwacht! Deze vrijheid betekende dat ik echt kon reizen en dingen zien. Ik mocht de grens over om bij mijn vriendin te zijn.

Na mijn vrijlating was ik gemotiveerd om vooruit te komen, maar na een tijdje ging de vaart eruit. Ik zocht naar nieuwe uitdagingen zoals een eigen huis. Na een jaar zoeken vond ik een klein huis, de perfecte plaats voor mij. Ook heb ik een nieuwere auto gekocht die ik net afbetaald heb.

'Maak er het beste van, en leer van je fouten'

Mijn laatste prestatie was op mijn werk. Na vijf jaar dacht ik dat ik op de top van de ladder was, maar ik kreeg de gelegenheid om op een supervisie positie te solliciteren en tot mijn grote verrassing werd ik aangenomen! Het is niet altijd gemakkelijk geweest, maar ik maak er het beste van en leer van mijn fouten.

Ik kan niet geloven dat het precies zeven jaar geleden is dat ik vrij kwam. Er is zoveel gebeurd en ik ben ver gekomen. Het traject was soms moeilijk, maar de moeite waard.

Het zijn de moeilijke tijden die je een beter mens maken. Mijn focus blijft op vooruitgang en het nastreven van het goede. Zo gaan de moeilijke dagen voorbij en de dagen die nog komen gaan worden beter!

Fieke: Aan het einde van 2016 ging ik, als geestelijk verzorger voor Epafras, voor het eerst op bezoek bij Jan-Willem. Mijn laatste bezoek aan hem als gedetineerde was in juli 2018. Hij vroeg me toen om contact te houden na zijn vrijlating in oktober van dat jaar.

Zodra Jan-Willem zijn eigen woonruimte had, een klein appartementje in het centrum van San Diego, hadden we regelmatig contact via videobellen. Hij vertelde me over

zijn eerste auto, de zoektocht naar het appartement, de nieuwe poes uit het asiel, zijn baan op een groot schip in de haven van San Diego en de training om lasser te worden. Het allerlaatste bezoek gesteund door Epafras was in San Diego in Februari 2019. Jan-Willem haalde me op van het vliegveld in zijn eigen auto. Ik schoot vol toen ik hem naar me zag zwaaien, voor het eerst vrij! We reden van het vliegveld naar de stad en trots liet hij me verschillende bezienswaardigheden zien, terwijl hij me vertelde over

JAN-WILLEM SLIJDERINK

Jan-Willem Slijderink is in 1978 geboren in Austin, Texas in de Verenigde Staten. Zijn ouders, Susanna en Johannes Slijderink, emigreerden naar de Verenigde Staten in 1990 vanuit Amsterdam. In 1990, voor het overlijden van zijn vader, verhuisde de familie naar California. Jan-Willem werd in 2001 gearresteerd en vrijgelaten uit de gevangenis in 2018.

Jan-Willem en Fieke

zijn leven in de vrije wereld. We reden door het centrum en daarna langs het strand en de haven waar hij werkt. Hij sprak over alle nieuwe ervaringen en de obstakels die hij moest overwinnen. Na een heerlijke lunch nodigde hij me uit in zijn appartement, klein maar opgeruimd en netjes. Ik ontmoette zijn poes en na wat gedronken te hebben, bracht hij me terug naar het vliegveld. Wat een heerlijke, speciale dag samen!

De volgende keer dat we elkaar weer zagen was in juni 2021, toen Jan-Willem van San Diego naar San Francisco reed om zijn Nederlandse paspoort te regelen op het Nederlandse consulaat. We ontmoetten elkaar in het centrum van San Francisco en dronken koffie voordat we naar het consulaat gingen. Jan-Willem had al de documenten bij zich voor het paspoort en ik was trots om te zien hoe hij zijn zaakjes regelde. Het duurde niet lang voordat hij zijn paspoort in handen had. De rest van de dag liepen we door de stad; we zagen de meeste

toeristenattracties en hadden lunch op de Fisherman's Wharf waar we ook een kijkje namen bij de zeehonden die daar op vlonders in het water liggen, Jan-Willem's favoriet! Weer zo'n heerlijke dag samen!

Terwijl we in contact bleven via Whatsapp en af en toe een videobellen, ontwikkelde het leven van Jan-Willem zich verder: een leuke vriendin, promoties op zijn werk en een eigen huis!

Op 18 April, 2025, een paar maanden geleden, kreeg ik een boodschap van Jan-Wil-

lem dat hij en zijn vriendin op weg waren naar Yosemite. Ze wilden stoppen in San Jose om mij te zien. Ik voelde me meer dan vereerd! Eindelijk zou ik zijn grote liefde ontmoeten. En het stelde me niet teleur, een geweldige vrouw! We hadden lunch voordat zij verder gingen en het viel me op hoe goed Jan-Willem Spaans sprak. Jan-Willem is een perfect, maar zeldzaam voorbeeld van het bereiken van de 'American Dream', zeker na zijn lange detentie. ■

FIEKE DIJKSTRA

Fieke Dijkstra, 71 jaar, is in Nederland geboren en opgegroeid. Na de middelbare school heeft ze fysiotherapie gestudeerd en een paar jaar later theologie. In 1984 is ze, samen met haar man, naar de Verenigde Staten geëmigreerd. Sinds 2016 is ze vrijwilliger voor Epafras geweest voor het consulaat in San Francisco, Chicago en Miami. In 2020 is ze met pensioen gegaan en in 2023 is ze gestopt met haar werk voor Epafras. Met een aantal gedetineerden heeft ze nog steeds contact.

Max Verstappen

FEMKE BOL Kiest voor 800 meter

Geen afstand ligt Femke Bol zo goed als de 400 meter horden. Ze pakte twee wereldtitels, olympische medailles en geldt zelfs als de op één na snelste vrouw ooit. Nieuw olympisch succes lonkt. Toch zoekt Bol een nieuwe uitdaging: ze waagt de sprong en gaat voor de 800 meter. 'Ik heb best vaak gedacht: als ik later terugkijk op mijn carrière, wat zou ik dan willen zien? Ik denk dat ik altijd spijt zou hebben als ik nooit volledig voor de 800 meter zou zijn gegaan.', bericht NOS.nl.

Femke Bol

FORMULE 1 IS WEER SPANNEND

Na een matig Red Bull-weekend in Mexico weet Max Verstappen precies wat er van hem verwacht wordt. Met een derde plek beperkte hij de schade, maar in zijn jacht op een vijfde titel had hij eigenlijk moeten zegevieren. Dat zat er niet in. Lando Norris pakte de overwinning, terwijl Verstappen wel vóór Oscar Piastri bleef. Daardoor is Norris nu de nieuwe WK-koploper. De Brit staat 36 punten voor op Verstappen. 'Dat is veel, ik moet nu alles winnen', reageerde Verstappen, doelend op de laatste vier weekenden van het seizoen. Dat wordt lastig, want Norris was in Mexico uiterst dominant. De Brit finishte met een halve minuut voorsprong op nummer twee Charles Leclerc en nam zo de leiding in het WK over van Oscar Piastri, die als vijfde eindigde.

HISTORISCHE TOPTIJD IN HEERENVEEN

Jenning de Boo

Jenning de Boo opende de NK afstanden met een onverwachte nederlaag op de 500 meter. Dat stak de 21-jarige zo, dat hij in de tweede omloop een mijlpaal neerzette: hij schaatste de sprintafstand onder de 34 seconden: 'Een 33'er in Thialf is niet normaal.' Na deze snelste 500 meter ooit in Heerenveen kijkt De Boo drie keer naar het scorebord voordat hij het gelooft. Staat daar echt 33 achter zijn naam? 'Ik ging niet meteen juichen', vertelt de wereldkampioen. 'Eerst dacht ik: wat is dit voor tijd?' Die tijd is 33,98: de eerste 500 meter onder de 34 seconden in Thialf, misschien wel de bekendste schaatsbaan van de wereld, schrijft NUsport.nl. 'Dit stond heel hoog op mijn bucketlist', zegt De Boo met een grote lach op zijn gezicht.

NEDERLANDER BEGINT STERK IN NBA

Quinten Post speelt een belangrijke rol bij de Golden State Warriors in de NBA, schrijft NUsport.nl. De Nederlander tekende voor veertien punten in de zege op de Phoenix Suns, die met 118-107 werden geklopt. Post stond tegen de Suns voor de vierde keer dit seizoen in de basis en maakte meteen indruk: in de eerste drie minuten trof hij al twee keer van achter de driepuntlijn. De center is bezig aan zijn tweede NBA-jaar bij de Warriors. Vorig seizoen kende hij als rookie (nieuwkomer) een sterk debuut en noteerde hij in 42 duels gemiddeld 8 punten. Vooral zijn schot sprong eruit. Toen schoot Post ruim veertig procent van zijn driepunters raak. Dit seizoen is dat bijna veertig procent.

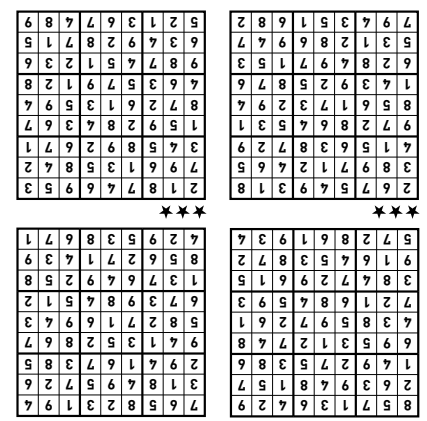
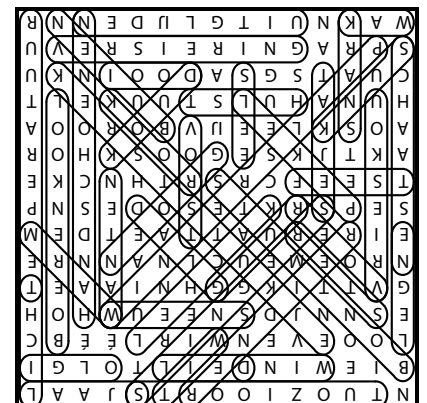

MOEILIJKE PERIODE LIVERPOOL

Arne Slot toont zich blij met de steun van het Liverpool-publiek. De fans van 'The Reds' lieten met liederen horen dat ze nog altijd achter de Nederlandse coach staan, ook na een reeks mindere resultaten. De harde kern was kennelijk niet vergeten wat Slot vorig seizoen met zijn ploeg bereikte. 'Dat betekent heel veel voor me', zei Slot na de 2-0-zege op Aston Villa. De ploeg van Slot had in de Premier League vier nederlagen op rij geïncasseerd.

NIET OVER EEN NACHT IJS GAAN

OPLOSSING PUZZELS

HASSAN GRIJPT NAAST PRIJZEN

Bij haar debuut op de marathon van New York greep Sifan Hassan naast het podium. De Nederlandse mikte op de zege, maar eindigde uiteindelijk als zesde. De 32-jarige kon in het begin goed volgen, maar raakte gaandeweg de aansluiting kwijt. Tien kilometer voor de finish moest de regerend olympisch kampioene de rest definitief laten lopen. In New York jaagde Hassan op haar vijfde zege in zeven marathons en haar tweede van dit jaar. Twee maanden geleden won ze nog in Sydney.

CHECKLIST

WAT MOET JE MET JE LOKALE ADVOCAAAT BESPREKEN ALS JE VASTZIT?

Als je vastzit, weet je vaak niet precies wat je van je advocaat kunt verwachten – en wat die juist van jou nodig heeft. In een ander land, met onbekende regels en een vreemde taal, is dat extra moeilijk. Toch begint elke stap richting duidelijkheid en vooruitgang met één ding: goed contact met je advocaat.

Wie weet wat hij moet vragen én wat zijn advocaat nodig heeft, staat sterker. Deze checklist helpt je om voorbereid het gesprek in te gaan. De antwoorden van je advocaat zijn misschien niet altijd wat je hoopt te horen, maar ze geven wel inzicht en rust – en dat is de eerste stap om weer grip te krijgen op je situatie. Zo bereid je je goed voor op je zaak – en op een prettige samenwerking met je advocaat.

HOE VERLOOPT MIJN STRAFZAAK?

Vraag eerst hoe de procedure eruitziet en hoe hij denkt dat deze gaat verlopen. Wanneer is de volgende zitting, en wat gebeurt er tot die tijd? Krijg je het dossier te zien, en hoe lang duurt het gemiddeld tot een beslissing, kan er een deal worden gemaakt met een officier van justitie? Vraag ook naar de mogelijkheden: kun je om schorsing of voorlopige vrijlating vragen en aan welke voorwaarden wordt dat getoetst? In sommige landen heb je daarvoor een adres,

borg of goed gedrag nodig. Soms helpt het als familie een verklaring afgeeft of een verblijfsadres aanbiedt.

Weet dat regels per land verschillen. In het ene land mag een advocaat het dossier direct inzien, in het andere pas vlak voor de zitting. Dat maakt het verloop soms lastig te voorspellen. Ook het contact met familie of de ambassade verloopt overal anders. Hoe beter je weet wat wanneer kan, hoe minder je voor verrassingen komt te staan.

WELKE DOCUMENTEN ZIJN NODIG?

Vraag of je advocaat bepaalde stukken nodig heeft om jouw situatie te onderbouwen. Denk aan een identiteitsbewijs, adresgegevens, arbeidscontract, loonstroken of

In de meeste landen krijg je als verdachte een advocaat toegewezen door de staat

sidieerde rechtsbijstand (pro deo). Vraag goed wat dat in de praktijk betekent, want in sommige landen is deze bijstand beperkt en heeft de advocaat maar weinig tijd of middelen om je zaak goed te volgen. Vraag daarom altijd:

- **Wordt alles door de staat vergoed, of alleen bepaalde zittingen of handelingen?**
- **Hoe vaak mag je contact of bezoek verwachten?**
- **Zijn er extra kosten voor vertalingen, reiskosten of getuigen?**
- **Tot welk moment geldt de bijstand van een advocaat? Vaak is dit tot en met de uitspraak maar krijg je geen ondersteuning meer bij de overdracht van de straf/fasering.**

Wil je meer hulp dan de standaardbijstand in dat land biedt, bespreek dan of er mogelijkheden zijn voor extra inzet of een betaalde advocaat. Dat kan alleen als jij of je familie dat ook kunt bekostigen. Vraag in dat geval vooraf om duidelijkheid: wat zit er in de prijs, wat niet, en hoe moet er betaald worden? Als je familie kan of wil helpen met betalingen, laat dan één persoon het contact met de advocaat onderhouden en vraag altijd om een betalingsbewijs.

HOE HOUDEN WE CONTACT?

In detentie is contact vaak moeilijk te regelen. Spreek daarom duidelijk af hoe en wanneer de advocaat contact met je houdt: via bezoek, telefoon of eventueel via familie. Als jullie telefonisch contact hebben, vraag dan op welke momenten de advocaat het beste

bereikbaar is. Maak verder afspraken over hoe vaak je een update kunt verwachten, zodat je weet wanneer je iets van hem hoort. Noteer intussen belangrijke vragen of gebeurtenissen in een schriftje, zodat je tijdens een volgend gesprek niets vergeet.

DENK VERDER VOORUIT

Vraag wat er gebeurt als je wordt veroordeeld: kun je in beroep gaan of is er kans op straffkorting, gratie of overplaatsing richting Nederland? Bespreek ook hoe het werkt met voorwaardelijke invrijheidstelling (VI) – of die vaststaat, en of dat invloed heeft op een eventuele strafoverdracht naar Nederland. Bij de overdracht van straffen geldt alleen de gunstigere VI regeling als deze bij overdracht vast staat of al is toegekend door een rechter/commissie. Vraag ook of in dit land een ongewenstverklaring mogelijk is, en wat dat betekent voor je terugkeer naar Nederland. Zo weet je op tijd waar je aan toe bent en kan je advocaat daarop inspelen. Ben je in het buitenland tot een zware straf veroordeeld, neem dan na aankomst in Nederland contact op met een Nederlandse advocaat om te bespreken of een gratieverzoek mogelijk is. Verzamel daarom zoveel mogelijk informatie over je gedrag in buitenlandse detentie, eventuele opleidingen of cursussen die je hebt gevolgd en andere omstandigheden die kunnen laten zien dat je aan je toekomst werkt.

TOT SLOT

Een goede advocaat kan veel betekenen, maar jij blijft zelf de belangrijkste schakel. Hoe beter je samenwerkt, hoe sterker je zaak. Stel vragen, blijf betrokken en houd grip op wat er gebeurt. Dat geeft niet alleen meer kans op een goed resultaat, maar ook rust in een tijd waarin weinig zeker is. ■

Sophie Hof

LAWYERS ACROSS BORDERS

medische verklaringen. Ook brieven van familie of werkgevers kunnen helpen om te laten zien dat je vaste banden met Nederland hebt. Vraag welke documenten precies nodig zijn, in welke taal ze moeten worden aangeleverd en hoe je familie die kan opsturen. In sommige landen moeten documenten officieel vertaald of gelegaliseerd zijn. Begin hier op tijd mee – het verzamelen en opsturen kost vaak weken.

WAT KOST HET EN WAT KAN IK VERWACHTEN?

In de meeste landen krijg je direct na aanhouding een lokale advocaat via de gesub-

WAT KAN JE FAMILIE DOEN VANUIT NEDERLAND?

Je familie kan een belangrijke steun zijn. Spreek af wie contact houdt met de advocaat, zodat informatie niet verdwaalt. Verzamel en verstuur documenten op tijd – bijvoorbeeld identiteitsbewijzen, adresgegevens of werkgeversverklaringen – en vraag altijd om een betalingsbewijs bij kosten. Blijf daarnaast in contact met de Nederlandse ambassade, die soms kan helpen met vertalingen of contact met de lokale advocaat. En misschien wel het belangrijkste: laat iets van je horen. Een brief of telefoontje kan een groot verschil maken – juist in een tijd waarin alles ver weg lijkt.

AFSCHEID EN KEUZES

Er was eens... een meisje dat werd geboren in Somalië, van school hield en dokter wilde worden. Ze had echter ook te maken met een gedwongen huwelijk en vrouwenbesnijdenis. Ik lees in een krant het verhaal van dit meisje dat wegtrok en uiteindelijk de grens tussen Wit-Rusland en Polen overstak. Het is geen mooi verhaal. Maar ze vertelt het wel mooi. Daardoor inspireert ze mensen en opent ze ogen. Waardoor anderen kunnen begrijpen hoe het is en misschien wel gaan helpen de situatie te verbeteren. Verhalen vertellen kan dus helpen om onze wereld mooier te maken.

Want mooi is de wereld niet altijd. Soms worden er door mensen beslissingen genomen die je niet begrijpt. Jij zou die beslissingen anders gemaakt hebben. Of misschien heb je zelf wel beslissingen genomen die je nu niet meer begrijpt.

Ik stopte dit jaar met drie werkzaamheden. De vakantieweek voor ouderen die ik elk jaar begeleidde hield ermee op. Ook stopte ik met het organiseren van mijn plaatselijke voedselbank. En nu ga ik ook stoppen met het schrijven van deze columns voor Comeback. Twee van de drie zijn veroorzaakt door geldgebrek, werd mij verteld.

Ik zou die beslissingen anders gemaakt hebben. Er is in Nederland namelijk in mijn ogen geen geldgebrek. We zijn een van de rijkste landen ter wereld, met een van de beste economieën van Europa. Maar je kan geldgebrek wel degelijk voelen als gevolg van keuzes die gemaakt worden. Door anderen of door jezelf. Als jij elke week een paar honderd euro hebt, kan je het uitgeven aan eten, je abonnement voor je mobiel en de sportschool. Of aan huur, eten, een goedkoper abonnement en aan je opleiding. Of aan een fatbike. Of aan een nieuwe televisie. Het kan niet allemaal, dus je moet keuzes maken. En iedereen maakt andere keuzes. Dat kan soms heel frustrerend voelen, want je merkt het gevolg van die keuzes.

Bezuinigen op sommige dingen kan ook positief zijn: het betekent dat er wel mogelijkheden ontstaan voor andere dingen. Dat kan ook leuk of goed zijn. In plaats van voor Comeback ga ik nu blogs voor de website van Bureau Buitenland schrijven. Dus niet voor jullie, maar wel voor jullie contactpersonen, ouders, vrienden of familie. Ook dat is leuk.

In detentie moet je ook keuzes maken. Maak je wel of niet vrienden met je buurman? Vraag je wel of niet een WOTS/WETS regeling aan? Vecht je wel of niet je deportatie aan? Ga je na detentie weer terug naar je oude leven of maak je een nieuwe start? Elke keuze betekent dat je een andere weg ingaat. Denk maar eens terug aan alle keuzes die je in je leven al gemaakt hebt.

Het meisje van hierboven nam afscheid in Somalië, trok weg en had een zware reis, woont nu in Duitsland en begint volgend jaar met haar medische opleiding. Ze maakte keuzes, vroeg hulp toen het nodig was, werkte hard en zag een toekomst. En ze wil nu aan zoveel mogelijk mensen haar verhaal vertellen. Haar verhaal gaat over hoop; dat het goed kan komen als we elkaar helpen in deze wereld. Je kan het namelijk niet alleen. Maar alles begint met het maken van keuzes en afscheid nemen van een oud leven.

Ik blijf bezoeken afleggen en blijf verhalen vertellen. Om de wereld mooier te maken. Maar ik neem nu wel afscheid van jullie. Vaarwel, lieve mensen! Houd hoop, maak plannen en houd contact met je thuisfront!

Sandra woont met haar gezin in Engeland en bezoekt daar als vrijwilliger voor Bureau Buitenland Nederlandse gedetineerden. In haar columns vertelt ze over haar ervaringen.

IN COMEBACK IS RUIMTE OM BRIEVEN TE PLAATSSEN. BEDENK WEL OF PLAATSING GEVOLGEN VOOR JE KAN HEBBEN. WE PROBEREN HET IN TE SCHATTEN, MAAR JIJ WEET HET ZELF HET BESTE. OOK KUNNEN WE NIET ALTIJD ALLE BRIEVEN EN GEDICHTEN PLAATSSEN. SOMS WORDEN ZE DOORGESCHOVEN NAAR EEN VOLGEND NUMMER. NOOIT ZULLEN WE ER EEN VAN OUDER DAN EEN JAAR PLAATSSEN. BRIEVEN DIE ERG LANG ZIJN KUNNEN WORDEN INGEKORT. ALS JE EEN OPROEP PLAATST OM TE REAGEREN EN JE VOEGT JE ADRES TOE, DAN VERVANGEN WIJ JOUW ADRES DOOR DE TEKST: *(Adres bekend bij Epafra)*. ALS IEMAND DAN WIL REAGEREN KAN HIJ OF ZIJ DIE REACTIE OPSTUREN NAAR EPAFRAS EN WIJ STUREN DIE DAN DOOR. ZO BLIJFT JE PRIVACY BETER BESCHERMD.

OPROEP AAN LEZERS

Uit het oog uit het hart? Niet bij ons. In de Comeback maken we graag ruimte voor jullie verhalen en jullie ervaringen. Schrijf ons een brief en laat van je horen! Laat ons weten hoe je leven in de gevangenis eruit ziet. Hoe je je staande houdt. Of juist niet. Hoe je dag eruitziet. Heb je een vraag over je situatie? Juridisch of persoonlijk? Wij leggen jouw vraag voor aan specialisten. Dat kan anoniem. Of wil je graag contact met andere mensen die vast zitten? Stuur ons een brief met jouw verhaal. Dus: schrijf ons en deel je verhaal met alle andere Nederlandse mannen en vrouwen die vast zitten!

LOTGENOTEN GEZOCHT

Ik zou graag willen corresponderen met mensen die tegen dezelfde obstakels aanlopen als ikzelf: je kunt elkaar een hart onder de riem steken of minstens het gevoel geven dat hij of zij niet helemaal alleen is... Het is voor mijzelf fijn om schriftelijk contact te onderhouden met mensen.

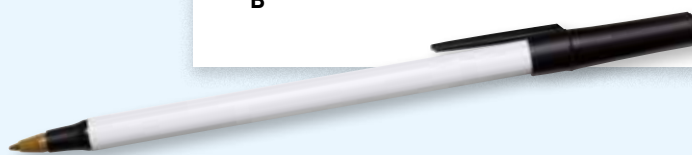
Dat mogen lotgenoten zijn maar ook anderen natuurlijk. Ik ben mijn beheersing van de Nederlandse taal langzamerhand aan het verliezen dus het schrijven van brieven zou een goede oefening kunnen zijn. Daarnaast merk ik dat het schrijven over persoonlijke en emotionele onderwerpen een opluchtend effect heeft.

H

VRIJLATING

Ik wacht met spanning af wanneer de rechter de datum vrijgeeft waarop ik naar huis mag gaan. Ondanks het feit dat ik hier nooit meer terug mag komen heeft men er het vertrouwen in dat ik na mijn vrijlating het land per direct zal verlaten. Wat ik ook 100% zal doen! Ik kan niet wachten om weer in Nederland te zijn en mijn kind en familie te zien. Over een paar weken is het zover! Ik ben God zo dankbaar dat mijn verhaal een goed einde gaat krijgen. Dat was me niet gelukt zonder onze Heilige Vader, Amen! Ik ga proberen u een brief te schrijven na mijn vrijlating, dank u wel voor uw brieven, God bless you.

B

SCHRIJVEN HOUDT ME STERK

Ik mis mijn gezinnetje zeer en hoop weer snel bij ze te zijn. De omstandigheden in deze Duitse gevangenis zijn enorm slecht en totaal niet van deze tijd. Hier moet je warm water met een radio-kabel en twee vorken maken. Te gek voor woorden! En dat in een land dat zich het hart van Europa noemt. Om op andere gedachten te komen schrijf ik veel met mijn gezinnetje en dat houdt me sterk.

G • DUITSLAND

René geeft advies over hoe je om kan gaan met het gevangenisleven. Hij heeft veel ervaring, en wil je graag helpen met advies over hoe je het verblijf achter tralies zo positief mogelijk zou kunnen maken.

RENÉ GEEFT ANTWOORD

Hey René,

Ik ben veroordeeld tot 12 jaar in Hongarije, ik worstel enorm met het woord 'vergeving'. Het houdt me bezig: wie kan me vergeven voor wat ik anderen heb aangedaan? Ik verlang er zo naar om met een schone lei verder te kunnen gaan. Ik praat er over met enkele medegevangenen, maar het blijft een moeilijk thema waar eenieder weer anders over denkt. Wanneer je gelovig bent zoek je verggeving bij God, maar als niet gelovig mens kan ik daar niets mee. Wanneer je slachtoffer je vergeeft, moet je samen door heel veel pijn, verdriet en teleurstelling. Kan en durf ik dat wel aan? Blijft over: jezelf proberen te vergeven. Maar waar en hoe begin ik?

N • HONGARIJE

Beste N,

Ik kan me heel goed in jouw situatie plaatsen, ik sta op en ga naar bed met het woord verggeving in mijn achterhoofd, en ook droom ik regelmatig van een nieuw begin of hoofdstuk met een schone lei, het zou zoveel meer rust in mijn leven geven. Mijn verlangen voor verggeving van de familie, wie ik onrecht heb aangedaan, is altijd bewust aanwezig. Voor mij is alles in een klein dorpje gebeurd, waar iedereen elkaar kent, één school, één kerk, één groentemarkt, één voetbalveldje. Mijn vrouw en kinderen werden in het begin (zeker tijdens mijn proces), met de rug of kwade ogen aangekeken, alsof zij medeplichtig waren. Dit gaf mij een enorm schuldgevoel, het was een bijzonder zware last op mijn schouders. Gelukkig werden na verloop van tijd mijn kinderen door dezelfde familie vergeven, en zijn ze tot op de dag van vandaag nog steeds goed bevriend met die familie, iets waar ik heel erg dankbaar voor ben. Een gedeelte van de familie heeft mij ook vergeven. Maar tot dat ze mij allemaal hebben vergeven, blijft het mij helaas bezighouden. En ondanks dat mijn hele familie en al mijn vrienden mij vergeven hebben, heb ik toch het gevoel dat er een donkere wolk boven mijn hoofd hangt. Een soort van aansprakelijkheid, tekortkoming of boete die maar niet af te lossen is. Een verwijt waarvan ik niet verschoond kan worden, een verantwoordelijkheid die me altijd op de hiel zal blijven volgen.

In mijn land kennen wij het 'Restorative Justice' systeem. Dit is gebaseerd op een geordend stelsel van de inheemse

Aboriginal bevolking van Australië, waar ze in stamverband, in de vorm van een cirkel samen beslissen wat voor straf jeugddelinquenten wordt opgelegd. In plaats van voor een rechter te verschijnen krijgen deze jonge mensen een alternatieve straf, met als gevolg een bijzonder laag recidive cijfer. De methode van verhoor en straf is met de neus op de feiten drukken, waardoor het schaamtegevoel veel groter is dan bij een veroordeling door een conventionele rechtbank. Maar het wordt wel benadrukt dat de straf strenger zou zijn geweest in geval zij door de rechter veroordeeld waren. Met veel succes is deze alternatieve vorm overgenomen door meerdere landen over de hele wereld. Er zijn heel wat gevallen bekend waarbij twee of meer personen gearresteerd werden voor hetzelfde misdrijf. De jongeman die veroordeeld werd door het Restorative Justice team kwam daarna nooit meer in aanraking met justitie, terwijl de andere tiener steeds maar weer opnieuw voor misdaden veroordeeld werd. Er is ook een programma met dezelfde naam voor in de gevangenis, deelname hieraan is alleen mogelijk als je berouw toont voor je eigen misdaad. Het programma was voor mij zo indrukwekkend dat ik het nooit meer kan vergeten. Een paar maanden komt er elke dag een nieuwe groep mensen naar de gevangenis, en ben je er de hele dag druk mee bezig. Het zijn voornamelijk slachtoffers van misdaad die over hun eigen ervaring komen praten, zoals beroving, verkrachting, diefstal, inbraak. Maar ook in geval van moord komen familieleden spreken over hoe hun kind bv. precies vermoord was. Dat is zo po-

EEN GOEDE COMEBACK

Mina san ohayo... konnichiwa (Goede morgen, goede middag allen). Allereerst hartelijk dank voor het wederom mogen ontvangen van de Comeback. Dank! Dankzij de Comeback heb ik zowel nationaal als internationaal nieuws en weet ik dat Mark Rutte de nieuwe NAVO baas is. Oh wat ben ik weer trots op Nederland.

Een woord van hoop en inspiratie: aan allen die vastzitten geef ik uit mijn hart mee dat je het beste uit deze situatie moet halen. Tijdens deze moeilijke periode ervaar je veel narigheden en ben je soms gewoon een nummertje. Je wordt soms gestript van bijna alle rechten, en je moet je houden aan heel wat regels en beperkingen. Slecht, beperkt of soms helemaal geen contact met het thuisfront en veel frustratie.

God heeft jou behoed voor een verschrikking die jou mogelijk te wachten stond. Wees Hem dankbaar voor zijn vergevingsgezindheid en zijn barmhartigheid. Zet Hem, onze Heer, op de eerste plaats. Al deze maatregelen, beperkingen en ongemakken zijn speciaal voor jou bedoeld. Om je te hervormen, herstructureren en je klaar te stomen om een goede Comeback te maken in de maatschappij en een productiever leven te gaan leiden.

Keep that positive attitude! Het komt allemaal goed met jou. Ik wens jullie allen een hoopvol, gezond en positief 2026 toe.

Arigato Gozaimasu (Hartelijk dank).

W • JAPAN

werful dat er geen droog oog aanwezig is in het klaslokaal.

Het bijzondere is dat al deze deelnemers een dringende behoefte hebben om hun leed en ervaring te delen met gedetineerden die dit soort misdaden begaan hebben. Zo wordt er gesproken door docenten, dokters, verplegers, priesters, rechters, zelfs een rechter. Want ook deze mensen lopen het risico hun kind thuis dood aan te treffen door een verslaving. Hoe raar het ook klinkt, doet het hun goed en vergeven zij ons. De gezichten en gesprekken blijven je voor de rest van je leven bij. Ik ben van mening dat elke gedetineerde verplicht zou moeten deelnemen aan zo'n programma, het geeft inzicht wat de lange termijn gevolgen van je misdaad zijn. Mocht je van gedachte veranderen wat geloof in God betreft, lees Psalm 130:3,4 'Ik kijk uit naar de Heer, als u acht slaat op onze fouten, kan niemand zich meer staande houden. Maar u weet te vergeven, daarom hebben we ontzag voor u.' Of Marcus 3:28 'Ik verzeker u: wat voor kwaad de mensen ook begaan en hoe erg ze God ook lasteren, het zal hun allemaal vergeven worden.' Niemand is zonder zonden, begin met jezelf te vergeven. Het is een lang proces, maar je moet er wel mee beginnen, baby stapjes!

Ik wens je sterkte,

René

GROOT COMPLIMENT

Ik zal de bijbel die ik van jullie kreeg delen met een paar Nederlandse gedetineerden die hier ook verblijven en hoop dat het lezen ervan ze zal inspireren om aan henzelf te werken. Voor mij heeft de hulp die Nederland mij heeft aangeboden veel betekend. De Nederlandse ambassade helpt ons waar ze kunnen helpen. Reclustering helpt ons met bezoeken, maar helaas worden die vaak afgekeurd door het Poolse OM. En Epafraas biedt ons geestelijke zorg door middel van brieven, tijdschriften en aandacht. Dit is echt een heel groot compliment aan alle organisaties en vrijwilligers die dit voor ons waar maken. Laat ik het zo zeggen: de Poolse medegedetineerden zijn wel wat jaloers op mij en de hulp die ik krijg. Jullie hebben hier wel wat fans weten te maken! Mijn Comeback leen ik uit aan Poolse medegedetineerden en dan mag ik uitleggen wat er allemaal in staat. Best leuk om te zien dat zij er ook plezier aan beleven en zo leren zij wat over Nederland en onze cultuur. Mijn gedachten en gebeden zijn er voor jullie en ook voor mijn medegedetineerden en hun geliefden. *Post Tenebras Lux*: na het donker is er licht.

S • POLEN

VERANDERINGEN

Het werk dat Stichting Epafra, Bureau Buitenland, Lawyers Across Borders doen, wordt (deels) gesubsidieerd door het Ministerie van Buitenlandse Zaken. In 2026 start een nieuwe subsidieperiode en dat betekent dat er ook een aantal veranderingen zullen zijn.

De belangrijkste verandering is wel dat Lawyers Across Borders stopt met de juridische ondersteuning in de niet-zorglanden. Hun werk wordt overgenomen door Dutch&Detained. Zit je vast in een niet-zorgland (Europa, Canada, Australië, Nieuw-Zeeland en Singapore), dan kun je voortaan bij Dutch&Detained terecht!

Een andere belangrijke verandering is dat het ministerie geen geld meer ter beschikking stelt voor het tijdschrift Comeback. Praktisch zou dat betekenen dat dit blad, dat door velen van jullie zo gewaardeerd wordt, zou verdwijnen. Vandaar dat de personen die dit blad jarenlang gemaakt hebben op deze pagina's hun afscheidswaarderen schrijven. We willen Arjen, Marjolein, Nienke en Sander op de plaats heel hartelijk danken voor hun jarenlange inzet om van Comeback een prachtig en nuttig blad te maken! Tegelijkertijd willen we ons niet te snel gewonnen geven. Achter de schermen denken we hard na of we Comeback op een andere manier een vervolg kunnen geven. Hoe dat er uit gaat zien? Dat weten we zelf nog niet precies, maar hopelijk ga je dat vanzelf merken (of liever niet en heb je dan allang je Comeback in Nederland gemaakt)!

Matthijs Geluk
EPAFRAS

VERANDEREN KAN ALTIJD

Het had maar een haar gescheeld of mijn vader was een van jullie geweest. Hij was een beetje een avonturier, en toen zijn bedrijf in de jaren '70 op de fles ging, wilde hij degene die volgens hem schuldig was hieraan terugpakken. Dat ging ver.

Eerst stelde hij voor dat ik rechten ging studeren om die gozer aan te pakken. Wat ik niet deed. Ook bedacht hij van alles om zijn ego op te vijzelen en het geld te hebben om de man een poepje te laten ruiken. Soms belandde hij hiermee in de niet al te zuivere koffie of op het randje daarvan. Een keer kreeg hij een pistool op zijn knie van een man die hem wilde dwingen iets met drugs te doen, of met wapens. Twee dingen waarvan hij altijd had gezegd dat hij zich daar nooit mee zou inlaten. Een vriend van hem werd opgepakt, en zat jaren in een Spaanse cel. Hij niet. Hoe hij de dans ontsprong weet ik niet, ik hoorde het verhaal van mijn moeder toen hij al overleden was.

Wat ik wél weet is dat een rechtenstudie, die hij uiteindelijk zelf ging doen toen hij al bijna zestig was, hem heeft gered. Mijn vader, die altijd alles zeker wist en nooit zijn ongelijk toegaf, veranderde in veel opzichten van mening. Zo was hij er ineens van overtuigd dat wraak zinloos was. En gevangenisstraffen trouwens ook.

Hij veranderde niet alleen in woorden maar ook in daden. Na zijn studie ging hij mensen die het niet konden betalen helpen met juridische adviezen. De les van zijn verhaal: veranderen kan altijd! Het is een van de dingen die ik in mijn verhalen voor Comeback heb willen doorgeven. Zonder daarbij de inspiratiebron te noemen – tot nu toe.

Het ga jullie allemaal goed!

Hopelijk tot ziens of horen/schrijven in een of andere vorm.

Marjolein van Rotterdam

JULLIE DOEN ERTOE

Bladen maken is ons vak. Al een groot deel van ons werkende leven maken we magazines voor uiteenlopende opdrachtgevers en lezers: ondernemers, studenten, donateurs en vele anderen. In de loop der jaren is er op honderdduizenden deurmatten in Nederland wel een blad van ons gevallen. Voor elk tijdschrift doen we ons stinkende best en we proberen er steeds iets moois van te maken. Toch ligt één titel ons het meest na aan het hart: Comeback. Nergens anders in de wereld wordt er een blad gemaakt, helemaal gericht op mensen die in het buitenland vastzitten. Met passie en toewijding dacht de redactie steeds zorgvuldig na over wat voor jullie belangrijk is en helpt, tijdens detentie en daarna.

We hebben altijd geloofd dat ons werk ertoe doet. Dat het betekenis heeft. Dat sluit aan bij de overtuiging van iedereen die aan Comeback meewerkt: jullie doen ertoe. Dat wás zo en dat is zo en dat blijft zo.

Arjen Duijts & Sander Bouten
GLOBAL VILLAGE MEDIA

DANKBAAR VOOR VERTROUWEN

Bijna zes jaar lang hebben wij met veel plezier en toewijding Nederlandse gedetineerden in het buitenland juridische ondersteuning geboden. Per 1 januari 2026 beëindigen wij helaas onze activiteiten. We zijn dankbaar voor het vertrouwen en de prettige samenwerking die wij in al die jaren hebben mogen ervaren. Ons werk wordt met zorg en betrokkenheid voortgezet door Dutch & Detained, zodat ondersteuning voor Nederlandse gedetineerden in het buitenland gewaarborgd blijft. Voor nu nemen wij afscheid — met trots op wat is bereikt. Namens het hele team van Lawyers Across Borders wensen we de lezers van de Comeback alle goeds!

Robert Malewicz & Sophie Hof

STICHTING LAWYERS ACROSS BORDERS

Geluk, gezondheid
en wijsheid voor
iedereen!

DE COMEBACK
REDACTIE

DE BAJESAGENDA

Elk jaar maakt Ark Mission een pastorale agenda voor gevangenen. Deze wordt verspreid in gevangenissen in Nederland, maar ook onder Nederlanders die in het buitenland in de cel zitten. De Bajesagenda is door en voor gedetineerden gemaakt. De Bajesagenda kan steun en houvast geven aan gedetineerden. De agenda kan je structuur geven doordat je er afspraken in kunt schrijven. Zo weet je bijvoorbeeld wanneer je bezoek krijgt, wanneer je advocaat komt, wanneer je kind afzwemt of wanneer je afspraak met de geestelijk verzorger is. De agenda bevat allerlei hulpadressen en andere nuttige informatie, maar biedt vooral ook hoop door de gedichten, gebeden, verhalen en uitleg over het christelijk geloof. Je kunt zelf ook gedichten en gebeden in de agenda schrijven, en het daarmee een persoonlijk boekje maken.

OPROEP

Wil je bezoek van Epafra's?

Laat dit dan aan ons zo snel mogelijk weten met behulp van de portovrije envelop! Zo blijven we op de hoogte van je meest actuele verblijfplaats en komen ook na een overplaatsing brieven en *Comeback* op het juiste adres.

Wil je corresponderen?

Dat kan met gedetineerden in buitenland en binnenland, maar ook met vrijwilligers in Nederland. Zij kunnen je op de hoogte houden van wat er zoal speelt in de Nederlandse samenleving. Vraag bij Epafra's een formulier aan om je aan te melden.

Wil je meedoen aan het Kinder-cadeauproject?

Dat is mogelijk voor eigen kinderen tot en met 17 jaar die in Nederland wonen. Geef dan ook contactadres, geboortedata en eventueel telefoonnummer door, zodat toestemming gevraagd kan worden.

Wil je een bijbel ontvangen?

Het toezenden van een bijbel en lectuur is aan regels gebonden. In Frankrijk wordt lectuur alleen toegelaten als daar toestemming voor is gevraagd en gekregen. Voor Spanje, en in mindere mate voor Engeland, geldt dat pakketjes retour gezonden worden. Als je gevangen zit in een van deze landen en lectuur wilt ontvangen, informeer ons dan als je een andere manier hebt gevonden voor ontvangst. Voor gedetineerden in Duitsland proberen wij bij een aanvraag voor een bijbel de lokale geestelijk verzorger in te schakelen om toegang tot jou te krijgen.

Heb je tips voor gedetineerden, reacties, verhalen of gedichten?

Brieven worden vertrouwelijk behandeld. Is jouw verhaal bestemd voor publicatie in *Comeback*, geef dit dan uitdrukkelijk aan. Bij dit nummer vind je een portovrije envelop.

[Deze envelop is alleen bedoeld voor post voor Epafra's of familie, niet voor Reclassering, Lawyers Across Borders of Dutch&Detained.]

Je kunt schrijven naar:

epafras

**ANTWOORDNUMMER
C.C.R.I. 9804
3500 ZJ UTRECHT
THE NETHERLANDS**

GEDICHT ACHTEROP

Herinneren

Bij veel gedichten begin ik bij één regel die me raakt: met die ene regel speur ik verder naar de samenhang met andere regels.

Maar dit gedicht trof me meteen en helemaal. Een vriendin stuurde het op na het overlijden van m'n schoonzusje. Het troostte me onmiddellijk en niet alleen om het verdriet om haar.

IK WEEF JOU

*Ik weef de tranen in mijn leven
ik weef de trots in alle dagen
ik weef de pijn in zachte strengen
ik weef jou, in alle lagen*

*wie je was, wie je zult blijven
hoe je kijkt en hoe je lacht
wat je gaf en wat ik leerde
weven zal ik, alles wat je bracht*

*ik weef het missen en het dragen
ik weef de liefde die is gebleven
ik weef jou met zorg en aandacht
in alle draden van mijn leven*

Floortje Agema

Maar ook om de mensen die ik zou kunnen gaan verliezen, binnenkort of over langere tijd. De gedachte daaraan, de angst de ander te moeten gaan missen, die je zo aan kan vliegen.

Door dit gedicht voelde ik meteen hoe we verbonden zijn met elkaar, door de herinneringen, door wat we van en aan elkaar leerden. Doordat we elkaar gevormd hebben, samen gegroeid zijn. Dat de ander op die manier een deel van jou is geworden en bij je blijft. Zolang als we ons die ander zullen herinneren. En herinneren.

En zo is het. Houd Moed.

Omdat het de laatste poëzie-bijdrage is, nog ééntje dan! Van Babs Gons, Dichter des Vaderlands.

PRECIES GOED

*soms wil je gewoon je hoofd op de aarde leggen
je vuist naar de hemel heffen
de tranen laten komen en zeggen
het is zeker omdat ik zwart, wit, vrouw,
dik, dun, te groot, te klein,
te lief, onaardig
omdat ik lelijk, eerlijk,
direct, poëtisch, welbespraakt
te zichtbaar, onzichtbaar
kwetsbaar
onbegrepen, geprezen
arm, trots en confronterend ben?
daarom zeker!*

*en dat de aarde je dan met haar
zachte handen
heel voorzichtig omhoogduwt
je op de wang kust en fluistert
het is omdat je zo ontzettend
mens bent
niet te veel, niet te weinig,
gewoon genoeg mens
net zo mens als andere mensen
precies goed*

Marlies houdt van brieven en gedichten, en correspondeert sinds anderhalf jaar via Epafras met een gedetineerde. Op deze pagina deelt ze gedichten waarvan ze denkt dat jullie er moed uit kunnen halen.

DE RECHTER

JESSE VAN MUYLWIJCK

